

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Pavla Krystýnová

**Vizuální reprezentace Afriky v časopise
Týden a Reflex**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Pavla Krystýnová**

Vedoucí práce: **MgA. Filip Láb, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

KRYSTÝNOVÁ, Pavla. *Vizuální reprezentace Afriky v časopise Týden a Reflex*. Praha, 2011. 81 s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce MgA. Filip Láb, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Vizuální reprezentace Afriky v časopise Týden a Reflex“ se zabývá vizuální reprezentací reality rozvojových zemí, konkrétně afrického kontinentu. Afrika se na stránkách českého tisku neobjevuje příliš často, přestože čtenáři o informace z dění na tomto kontinentě projevují zájem. Protože žijeme v době intenzivního působení vizuálních vjemů na člověka a právě fotografie je médium schopné emotivně přibližovat každodennost afrického kontinentu, analyzuje předkládaná bakalářská práce obrazové materiály (fotografie) s africkou tematikou, které se objevily v časopise Týden a Reflex v roce 2005 a v roce 2009.

Stěžejní částí práce je analýza fotografií, která mapuje, jakým způsobem tato periodika ve sledovaném období prezentují dění v Africe. Jako metodu práce jsem zvolila kvantitativní obsahovou analýzu fotografií otištěných v časopisu Týden a Reflex na základě analýzy ročníku 2005 a 2009 obou periodik.

Teoretický rámec práce je shrnut v prvních třech kapitolách. První kapitola pojednává o členění Afriky. Druhá kapitola práce je věnována fotografickému obrazu v dnešním světě a historii zobrazování Afriky českými fotografy. Kapitola třetí se zabývá reprezentací rozvojových zemí v médiích a problematikou stereotypizace.

Vizuální analýza se bude snažit ukázat, zda existují ustálené způsoby reprezentace Afriky, a zachytit případné vizuální stereotypy. Práce také zkoumá, zda ve sledovaném období, tedy v roce 2005 a v roce 2009, došlo k proměně zpracování tohoto tématu a jak velký prostor je fotografiím s africkou tematikou na stánkách obou týdeníků věnován.

Abstract

The diploma thesis „Visual representation of Africa in magazine Týden and Reflex “ deals with visual representation of African continent. Africa does not appear in Czech printed media very often although the readers are interested in this topic. We live in the time that is intensively influenced by visual perception on human being. Photography is the medium capable of emotively showing the everyday life in Africa. This is the reason why this diploma thesis analyses the visual images (the photographs) with African themes which were printed in the magazines Týden and Reflex in 2005 and 2009.

The main part of thesis is an analysis of the photographs describing the way how these magazines represent life in Africa. As a method of work I have chosen quantitative content analysis of photographs printed in magazines Týden and Reflex in 2005 and 2009. The theoretical framework of this thesis is summarized in the first three chapters. The first chapter deals with classifying Africa . The second chapter is devoted to the photographic image in the world today and the history of depicting Africa by Czech photographers. The third chapter is focused on the representation of developing countries in the media and the issue of stereotyping.

Visual analysis will try to show whether there are fixed ways of representing Africa and capture any visual stereotypes. The thesis also examines whether the processing of this topic has changed during the reference period (2005 and 2009) and how much space both magazines provide to the photos with African themes.

Klíčová slova

Média, fotografie, reprezentace, stereotyp, vizuální reprezentace Afriky, obsahová analýza

Keywords

Media, photograph, representation, stereotyp, visual representation of Africa, content analysis

Rozsah práce: 102 649 znaků s mezerami, tj. 55 normostran

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. května 2011

Pavla Krystýnová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala MgA. Filipu Lábovi, Ph.D. za zodpovědné vedení bakalářské práce, odborné připomínky a maximální vstřícnost. Děkuji také PhDr. Robertu Hájkovi, bez jehož věcných rad a povzbuzení by práce vznikla jen stěží. Rodině pak děkuji za podporu během celého studia.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Krystýnová Pavla

Razítko podatelny:

**Imatrikulační ročník
diplomantky/diplomanta:
2008**

E-mail diplomantky/diplomanta:

PavlushkaK@seznam.cz

Studijní obor/typ studia:

Žurnalistika/prezenční

Předpokládaný název práce v češtině:

Vizuální reprezentace Afriky v časopise Týden a Reflex

Předpokládaný název práce v angličtině:

Visual representation of Africa in magazine Týden and Reflex

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)

LS 2011

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Práce se bude zabývat vizuální reprezentací reality rozvojových zemí, konkrétně afrického kontinentu. Afrika, na nerosty nejbohatší, ale přesto ekonomicky nejzaostalejší a nejméně stabilní kontinent světa, se na stránkách českého tisku neobjevuje příliš často, přestože čtenáři o informace z dění na tomto kontinentu projevují zájem. Zajímat mě budou zejména obrazové materiály (fotografie) s africkou tematikou, které vzbuzují emoce, přitahují pozornost čtenáře a mnohdy ovlivní rozhodnutí, zda se začte do textu. Žijeme v době intenzivního působení vizuálních vjemů na člověka a právě fotografie je médium schopné informovat a zároveň emotivně přibližovat každodennost afrického kontinentu. Rozhodla jsem se proto pro vizuální analýzu tohoto tématu. Podnětem pro volbu tématu byly rozhovory s fotografy zaměřujícími se ve své práci na africký kontinent.

Práce si klade za cíl zjistit, jakým způsobem prezentuje časopis Týden a Reflex dění v Africe. Předmětem analýzy budou fotografie Afriky a Afričanů na stránkách Týdne a Reflexu. Tato vizuální analýza se bude snažit ukázat, zda existují ustálené způsoby reprezentace Afriky, a zachytit případné vizuální stereotypy. Ve své práci budu také sledovat, zda ve zkoumaném období od roku 2005 do roku 2009 došlo k proměně zpracování tohoto tématu a jak velký prostor je fotografiím s africkou tematikou na stránkách týdeníků věnován.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod:

1. Geografické členění Afriky
2. Fotografický obraz v dnešním světě
3. Problematika reprezentace rozvojových zemí v českém tisku

4. Týden a Reflex jako analyzované mediální produkty

Stat':

- 1. Metodika práce**
- 2. Obraz Afriky v Týdnu od roku 2005 do roku 2009**
- 3. Obraz Afriky v Reflexu od roku 2005 do roku 2009**

Závěr:

- 1. Vyhodnocení analýzy a stereotypy spojené s Afrikou**
- 2. Vyhodnocení posunu tématu Afriky v Týdnu a Reflexu**

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

Časopis Týden a Reflex na základě analýzy pěti ročníků časopisů. Vzorkem ke zkoumání je ročník 2005, 2006, 2007, 2008 a 2009 obou týdeníků.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Kvalitativní analýza; komparace

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Gedlu, M. Subsaharská Afrika. Problémy demokracie, nacionalismu a mezinárodních vztahů. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998.

Politologická studie poskytující základní znalosti o politických procesech a trendech odehrávajících se v subsaharské Africe.

Hall, S. (ed). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London : Open University Press, 2003.

Stuart Hall se v kapitole The work of Representation popisuje tři teorie reprezentace reality a rozebírá spojitost mezi reprezentací, lingvistikou a sémiotikou.

Hendl, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2008.

Standardní učebnice kvalitativní metody výzkumu. Popisuje kvalitativní metody sběru dat, jejich kódování, vyhodnocování a jejich interpretaci.

Liščák, V. – Fojtík P. Státy a území světa. Praha: Libri, 1996.

Abecedně řazená hesla zahrnující všechny nezávislé státy světa a závislá území. Historie a současnost států a území různého typu státního zřízení včetně jejich geografické charakteristiky.

Lutz, Catherine A., Collins, Jane L. Reading National Geographic. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

Autorky v publikaci ukazují, jak fotografové a editoři časopisu National Geographic vybírají obrazy a text, které reprezentují třetí svět. Na přibližně 600 fotografiích zkoumají otázku rasy, pohlaví, pokroku či modernity prostřednictvím analýzy barvy, držení těla, rámování, hledisek používaných k zastupování nezápadní civilizace.

Pickering, M. Stereotyping: The Politics of Representation, New York: Palgrave Macmillan 2001.

Publikace pojednávající o stereotypizaci a stereotypech. Autor se zabývá otázkou nacionalismu, národní identity, pohlaví, rasismu, kulturní identity, kolonialismu a imperialismu.

Rose, G. Visual methodologies. An introduction to the interpretation of visual materials. London: Sage, 2007.

Úvod do studia a interpretace vizuální kultury. Jednotlivé kapitoly podrobně hodnotí jednotlivé vizuální metody a jejich silné a slabé stránky.

Schulz, W.; Hagen, L.; Scherer, H.; Reifová, I. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Karolinum, 1998.

Úvod do problematiky vztahu médií a veřejné sféry. Publikace ukazuje způsoby kvantitativního rozboru masově mediovaných sdělení a vyhodnocování zpravodajství.

Sztompka, P. Vizuální sociologie. Fotografie jako výzkumná metoda. Praha: Slon, 2007.

Pojednává o fotografii jako doplňku sociologických metod, fotografickém obrazu jako předmětu interpretace a o teoretických inspiracích vizuální sociologie. Využití analýzy existujících fotografií i samostatného fotografování badatele jako výzkumných metod doplňujících tradiční sociologické metody.

Trampota, T. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006.

Zpravodajství jako sociální fenomén. Publikace seznamuje s faktory, které se podílejí na transformování událostí do zpráv, popisuje vliv zpravodajství na společnost a zahrnuje kapitolu o reprezentaci a stereotypch.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Bartůňková, Tereza. Diplomová práce Reprezentace Vietnamců v českém tisku. FSV UK. 2009.

Šmausová, Veronika. Bakalářská práce Obrazové pokrytí tsunami z roku 2004 ve vybraných českých tištěných médiích - etické normy pro obrazové materiály. FSV UK. 2009.

Datum / Podpis studenta/ky

10. 6. 2010

.....

Obsah

ÚVOD.....	2
1. AFRIKA	5
1.1 CHARAKTERISTIKA AFRIKY	5
1.2 GEOGRAFICKÉ ČLENĚNÍ AFRIKY	6
1.3 KLASIFIKACE AFRIKY PODLE MÍRY SVOBODY	6
1.4 KLASIFIKACE AFRIKY PODLE EKONOMICKÉ ROZVINUTOSTI	8
1.4.1 <i>Klasifikace Afriky podle výše hrubého národního příjmu</i>	9
1.4.2 <i>Klasifikace Afriky podle indexu lidského rozvoje HDI</i>	10
2. FOTOGRAFICKÝ OBRAZ	11
2.1 VIZUÁLNÍ SOCIOLOGIE	11
2.2 VIZUÁLNOST SVĚTA.....	12
2.3 HISTORIE ZOBRAZOVÁNÍ EXOTICKÝCH ZEMÍ OBJEKTIVEM FOTOAPARÁTU.....	12
2.3.1 <i>Afrika objektivem fotoaparátů českých cestovatelů</i>	14
3. REPREZENTACE ROZVOJOVÝCH ZEMÍ V MÉDIÍCH.....	19
3.1 POMOC ROZVOJOVÝM ZEMÍM.....	19
3.1.1 <i>Humanitární pomoc</i>	19
3.1.2 <i>Rozvojová spolupráce</i>	20
3.2 VLIV MEDIALIZACE ROZVOJOVÝCH ZEMÍ NA HUMANITÁRNÍ A ROZVOJOVOU POMOC.....	20
3.3 REPREZENTACE ROZVOJOVÝCH ZEMÍ V ZAHRANIČNÍCH A ČESKÝCH MÉDIÍCH	21
3.3.1 <i>Zobrazování rozvojových zemí ve zpravodajství</i>	22
3.3.2 <i>Reprezentace sociálních skupin v médiích</i>	22
3.3.3 <i>Stereotyp a stereotypizace</i>	24
3.3.4 <i>Stereotypy o rozvojových zemích</i>	27
3.3.5 <i>Koncept „těch druhých“</i>	28
4. TÝDEN A REFLEX JAKO ANALYZOVANÉ MEDIÁLNÍ PRODUKTY	29
4.1 TÝDEN.....	29
4.2 REFLEX	29
5. ZOBRAZOVÁNÍ AFRIKY NA STRÁNKÁCH TÝDNE A REFLEXU.....	30
5.1 METODOLOGIE VÝZKUMU	30
5.1.1 <i>Kvantitativní obsahová analýza jako výzkumná metoda</i>	31
5.1.2 <i>Výzkumné otázky</i>	33
5.1.3 <i>Stanovení výběrového souboru</i>	33
5.1.4 <i>Kódovací jednotka</i>	33
5.1.5 <i>Vymezení zkoumaného vzorku</i>	33
5.1.6 <i>Stanovení a charakteristika proměnných</i>	34
5.1.7 <i>Kódovací kniha</i>	36
5.2 ANALÝZA FOTOGRAFIÍ	40
ZÁVĚR.....	53
SUMMARY	57
POUŽITÁ LITERATURA.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	62
PŘÍLOHY	63

Úvod

K myšlence zabývat se v této práci vizuální reprezentací Afriky v českém tisku mě přivedl zájem zjistit, jakým způsobem současná česká tištěná média zobrazují na svých stránkách Afriku a Afričany. Afrika, na nerosty nejbohatší, ale přesto ekonomicky nejzaostalejší a nejméně stabilní kontinent světa, se v českých sdělovacích prostředcích neobjevuje příliš často, přestože lidé o informace z dění na tomto kontinentě opakovaně projevují zájem.

Nepočítáme-li cestovatelské magazíny, objeví-li se Afrika v českých tištěných či audiovizuálních médiích, bývá nezřídka prezentována v tematickém rámci válek, katastrof a hladomorů. Těchto negativních informací se sice na rozdíl od pozitivních událostí objevuje nadmíru, ale přesto se ani mnohá z negativ k lidem v České republice nedostávají v takové míře, aby se takové události zapsaly do povědomí většiny české populace. Ne každou událost totiž média pokrývají stejně důkladně. *„Celý svět ví o válkách na Blízkém a Středním východě, ale o ještě krvavějších a rozsáhlejších lokálních konfliktech v řadě zemí subsaharské Afriky má světové společenství jenom minimum informací. Umírající Afričané jsou daleko a nás se to jen málo dotýká.“* (Skokan 2007: 8). Právě nepřítomnost události v médiích je jedním z témat, kterých se teoretická část práce dotkne.

Cílem této práce je zjistit, jakým způsobem prezentuje časopis Týden a Reflex prostřednictvím fotografií dění v Africe. Žijeme v době intenzivního působení vizuálních vjemů na člověka a tyto projevy se nás dotýkají, ať už nám je zprostředkovává pohyblivý obraz v televizi nebo statický obraz na fotografii otištěné v novinách nebo časopise. Mnohdy se ani nezačteme do textu, protože naše oči jako první upoutá fotografie, médium schopné informovat a zároveň emotivně přibližovat každodennost afrického kontinentu. Z toho důvodu jsme si jako předmět analýzy vybrali právě fotografii.

V teoretické části práce nejprve charakterizujeme africký kontinent jednak z hlediska jeho geografického členění, jednak z hlediska míry svobody a ekonomické rozvinutosti jednotlivých zemí. Protože existuje celá řada klasifikací Afriky podle ekonomické rozvinutosti, vybíráme pro účely této práce z našeho pohledu dvě nejdůležitější klasifikace, a to podle výše hrubého národního produktu a podle indexu lidského rozvoje HDI.

Druhá kapitola práce dává nahlédnout do světa fotografického obrazu a poskytuje informace o měnící se roli fotografie v sociologii. Sociologové totiž dlouhou dobu považovali fotografii za pouhou ilustraci verbálních textů a za prostředek zachycení jevů ve společnosti. Později ale začali fotografii vnímat jako samostatné médium, které je schopné nabídnout vědě nové informace a perspektivu. Toho začali využívat sociální antropologové, kterým se fotoaparát stal nepostradatelným pomocníkem při zachycování exotických etnik a fotografie důležitým výzkumným nástrojem. Dále v této kapitole nabízíme krátký exkurz do historie zobrazování exotických zemí objektivem fotoaparátu. Kromě sociálních antropologů totiž v exotických zemích fotografovali také nadšení cestovatelé, například Američan Martin Johnson, který jako první člověk na africkém kontinentě zbudoval temnou komoru pro vyvolávání fotografií. Kapitulu pak uzavírá pátrání po prvních českých cestovateliích fotografujících Afriku, které proběhlo v knihovně Náprstkova muzea v Praze.

Třetí kapitola se věnuje reprezentaci rozvojových zemí v médiích. Dotýkáme se v ní jednak otázky angažovanosti západních médií a důvodů menší angažovanosti českých médií v rozvojové spolupráci a humanitární pomoci, jednak otázky vlivu medializace rozvojových zemí na humanitární a rozvojovou pomoc. Intenzita mediálního pokrytí určité krize totiž může mít velký vliv na pomoc ostatních států a veřejnosti v dané krizi. Stěžejní částí kapitoly je pasáž o stereotypizaci a stereotypech o rozvojových zemích. Ta představuje důležitý teoretický podklad pro vyhodnocení následné analýzy a zodpovězení jedné z výzkumných otázek, zda existují stereotypy, které se objevují v prezentacích Afriky.

Praktická část práce zkoumá metodou kvantitativní obsahové analýzy fotografie Afriky a Afričanů na stránkách časopisů Týden a Reflex v letech 2005 a 2009. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem se v časopisech Týden a Reflex zobrazuje Afrika a Afričané, zda na stránkách vybraných periodik existují ustálené způsoby reprezentace Afriky a Afričanů, popřípadě jaké. Budeme se snažit odhalit, zda tak dochází ke konstrukci stereotypů. Také odpovíme na otázku, došlo-li v obou časopisech k posunu ve zpracování tématu. K tomu použijeme metodu komparace. V závěru budeme sledovat, jak velký prostor Týden a Reflex fotografiím s africkou tematikou na svých stránkách věnují, odkud čerpají a v jakých rubrikách se tyto fotografie nejčastěji objevují.

Pro účely našeho výzkumu jsme se v tezích původně rozhodli pro kvalitativní obsahovou analýzu a jako zkoumané období si zvolili ročníky 2005, 2006, 2007, 2008 a

2009 časopisů Týden a Reflex. K orientačnímu zjištění množství fotografií v jednotlivých ročnících obou periodik jsme tehdy zvolili databázi Newton Media Search, v níž jsme vyhledávali fotografie pod klíčovým slovem „Afrika“. Při fyzickém listování ročníky 2005, 2006, 2007, 2008 a 2009 časopisů Týden a Reflex jsme ale zjistili, že zvolená databáze poskytuje výrazně méně fotografií než reálné tištěné verze Týdne a Reflexu a provedený předvýzkum tedy není vypovídající. Z toho důvodu došlo po konzultaci s vedoucím práce k následujícím změnám oproti původně schváleným tezím. Metoda výzkumu byla změněna z kvalitativní obsahové analýzy na kvantitativní obsahovou analýzu a zkoumané období bylo zkráceno z roku 2005, 2006, 2007, 2008 a 2009 na rok 2005 a 2009.

1. Afrika

„Ex Africa semper aliquid novi.“

Plinius starší

1.1 Charakteristika Afriky

Afrika je třetím nejrozsáhlejším světadílem, který zabírá 20,3 % povrchu souše a čítá přes 910 milionů obyvatel. Rozkládá se na západní i východní polokouli, po obou stranách rovníku. Na území afrického kontinentu se nachází 48 států a patří k němu ostrovy Madagaskar, Komory, Maskareny, Amiraty, Seychely, Pemza, Mafia, Zanzibar a Sokotra, Madeira, Kanárské ostrovy, Kapverdské ostrovy, Pagalu, Svatý Tomáš, Princův ostrov, Bioko, Ascension, Svatá Helena a Tristan da Cunha (Skokan 2007: 9).

Mezi nerostné zdroje světového významu patří diamanty, zlato, uran, rudy železa, hliníku, mědi, kobaltu, berylia, lithia, fosfority, ropa a zemní plyn (Skokan 2007: 10). Přes obrovské nerostné bohatství je Afrika jediným světadílem, který za posledních 25 let zchudl a dále chudne. Na tomto kontinentě leží více než dvě třetiny všech nejméně rozvinutých států světa. Afrika zápasí s obrovskými hospodářskými, sociálními a politickými problémy. Kolem 200 milionů Afričanů trpí podvýživou. Téměř 2/3 veškeré světové populace infikované HIV/AIDS žije v subsaharské Africe. 4/5 Afričanů pracují v primitivním zemědělství. Skoro polovina dětí nemá přístup k základnímu vzdělání (Skokan 2007: 5). V řadě zemí je válka a tyto nestabilní oblasti se vyznačují vysokou mírou korupce. Velká část států Afriky se ocitla v bludném kruhu chudoby, ze kterého ji podle ekonomů může vyvést jedině nastolení stabilního politického systému. V hospodářském rozvoji Afriky hraje významnou roli zahraniční kapitál – půjčky a úvěry. Jejich neefektivní využívání se stalo příčinou velkého zadlužení afrických států. Takový druh pomoci rozvojovým zemím kritizuje ve své knize Břímě bílého muže i profesor ekonomie na New York University William Easterly (2010).

Ekonomové často zdůrazňují jednoduchost a nerozvinutost afrického hospodářství. Naproti tomu etnologové a sociologové kladou důraz na velkou osobitost a mozaikovitost afrických společenství (Skokan 2007: 17).

Státy afrického kontinentu lze členit podle několika různých měřítek. Pro naši práci jsme vybrali klasifikaci Afriky podle geografické polohy, míry svobody a ekonomické rozvinutosti.

1.2 Geografické členění Afriky

Afriku lze geograficky rozčlenit dvěma základními způsoby. Prvním je dělení Afriky na severní, centrální, východní, západní a jižní Afriku. Častějším způsobem je dělení Afriky na severní Afriku (též arabskou) a subsaharskou Afriku (též černou). Pojem subsaharská Afrika nebo také černá Afrika zahrnuje území celého kontinentu bez severní Afriky (včetně Súdánu). Tropická Afrika znamená většinou totéž co subsaharská Afrika, avšak bez Jihoafrické republiky. Region Sahel zasahuje do Mauretánie, Senegalu, Mali, Burkiny Faso, Nigeru, Čadu, Súdánu, Etiopie, Eritreje a Somálska (Skokan 2007: 40).

Mezi státy severní Afriky patří Egypt, Súdán, Libye, Tunisko, Alžírsko, Maroko, Západní Sahara a Mauretánie. Do centrální Afriky řadíme Kamerun, Čad, Středoafričskou republiku, Rovníkovou Guineu, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Gabon, Kongo, Demokratickou republiku Kongo, Angolu a Svatou Helenu. Do východní Afriky spadá Eritrea, Etiopie, Džibutsko, Somálsko, Keňa, Uganda, Tanzanie, Rwanda, Burundi, Zambie a Malawi. Mezi státy západní Afriky se řadí Senegal, Mali, Gambie, Kapverdy, Guinea-Bissau, Guinea, Sierra Leone, Libérie, Côte d'Ivoire, Burkina Faso, Ghana, Togo, Benin, Niger a Nigérie. Jižní Afrika čítá státy Mosambik, Zimbabwe, Jihoafrická republika (JAR), Namibie, Botswana, Svazijsko, Lesotho a ostrovy Madagaskar, Komory, Mayotte, Mauritius, Reunión a Seychelly (Skokan 2007: 30–82).

1.3 Klasifikace Afriky podle míry svobody

V řadě afrických zemí se pravidelně konají volby, ale všichni vědí, že alespoň v některých z nich je výsledek dán předem. Nedá se tedy jednoznačně říct, která země je demokratická a která nikoliv. Mnohem relevantnější je proto míra svobody, kterou je určitým způsobem možné měřit.

Americká nevládní nezisková organizace **Freedom House** uveřejňuje každým rokem výroční zprávu, v níž hodnotí stupeň demokratické svobody v jednotlivých státech světa. Ve svých přehledech Freedom in the World člení státy světa na svobodné, částečně svobodné a nesvobodné. V roce 2011 vypadalo dělení afrických států do těchto kategorií takto:

- **svobodné země** – Mali, Ghana, Benin, Namibie, Botswana, JAR, Mauritius, Kapverdy, Svatý Tomáš a Princův ostrov,
- **částečně svobodné země** – Maroko, Senegal, Gambie, Guinea-Bissau, Sierra Leone, Libérie, Burkina Faso, Togo, Niger, Nigérie, Středoafriická republika, Somaliland, Uganda, Keňa, Burundi, Tanzanie, Zambie, Malawi, Mosambik, Lesotho, Madagaskar, Komory a Seychely,
- **nesvobodné země** – Alžírsko, Libye, Egypt, Tunisko, Západní Sahara, Mauretánie, Čad, Súdán, Eritrea, Etiopie, Džibutsko, Somálsko, Kamerun, Pobřeží Slonoviny, Rovníková Guinea, Gabon, Kongo (Brazaville), Rwanda, Demokratická republika Kongo (Kinshasa), Angola, Zimbabwe, Svazijsko.¹

Přední světový poskytovatel výzkumu a analýz zdrojů **The Economist Intelligence Unit** dělí v dokumentu zvaném Democracy Index státy světa na plně demokratické (full democracies), částečně nedemokratické (flawed democracies), hybridní režimy (hybrid regimes) a autoritářské režimy (authoritarian regimes). Země Afriky k roku 2010 rozdělili takto:

- **plně demokratické státy** – Mauritius,
- **částečně nedemokratické státy** - Kapverdy, JAR, Botswana, Namibie, Benin, Lesotho, Ghana, Mali,
- **hybridní režimy** – Malawi, Zambie, Tanzanie, Senegal, Libérie, Uganda, Mosambik, Keňa, Sierra Leone, Burundi,
- **autoritářské režimy** – Madagaskar, Mauretánie, Maroko, Etiopie, Burkina Faso, Nigérie, Togo, Alžírsko, Kamerun, Komory, Niger, Gambie, Angola, Gabon, Rwanda, Egypt, Pobřeží Slonoviny, Svazijsko, Kongo (Brazaville), Guinea, Tunisko, Zimbabwe, Súdán, Eritrea, Džibutsko, Demokratická republika Kongo, Guinea-Bissau, Libye, Rovníková Guinea, Středoafriická republika, Čad.²

¹ FREEDOM HOUSE. *Map of Freedom 2011* [online]. Freedom House: c2011, aktualizováno 2010-12-23 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.freedomhouse.org/images/File/fiw/FIW_2011_MOF_Final.pdf>.

² ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. *Democracy Index 2010* [online]. Economist Intelligence Unit: c2011, aktualizováno 2010-12-06 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf>.

1.4 Klasifikace Afriky podle ekonomické rozvinutosti

Podle úrovně vyspělosti se státy světa dělí na rozvinuté a rozvojové. Jednotlivé mezinárodní organizace si vytváří pro své potřeby podrobnější klasifikace, kterých existuje celá řada.

Rozvinuté (vyspělé) země jsou země s vysokou životní úrovní obyvatelstva, rozvinutým průmyslem a energetikou a vysokým indexem lidského rozvoje (HDI). Země považované za vyspělé leží většinou na severní polokouli. Patří mezi ně USA, Kanada, státy Evropské unie, tzv. asijské tygři (Japonsko, Jižní Korea, Tchaj-wan), Izrael a Saúdská Arábie. Na jižní polokouli leží Austrálie a Nový Zéland.

Rozvojové země jsou země s nízkou životní úrovní obyvatelstva, nerozvinutým průmyslem a nízkým indexem lidského rozvoje (HDI). Rozvojové země jsou také nazývány jako „chudý Jih“. Patří sem subsaharská Afrika, severní Afrika a Blízký východ, Latinská Amerika a Karibik, jižní Asie, východní Evropa a střední Asie, východní Asie a Tichomoří. Mohou se dále dělit na nově industrializované země, nejméně rozvinuté země a zhroucené státy (failed states). Právě v Africe najdeme největší množství nejméně rozvinutých států a zhroucených států. Za nově industrializovanou zemi lze v Africe považovat pouze Jihoafrickou republiku.

Konference Spojených národů pro spolupráci a rozvoj (UNCTAD) vyčlenila v rámci rozvojových zemí podskupinu zvanou „nejméně rozvinuté země“ (Least Developed Countries, LDCs), vyznačující se nejhorší životní úrovní. Těchto zemí je 50, z toho 33 se nachází v Africe. Jako členové LDCs mají určité ekonomické výhody a možnost žádat o granty. Aby byl stát zařazen na seznam nejméně rozvinutých zemí, musí se vyznačovat nízkou úrovní lidského kapitálu, vysokou mírou ekonomické zranitelnosti a jeho obyvatelé musí mít nízký příjem.³

³ Výbor pro rozvojovou politiku OSN uvádí následující tři kritéria pro zařazení na seznam nejméně rozvinutých zemí:

1. nízký příjem – hrubý národní produkt (neboli Gross National Income per capita, GNI) se v tříletém průměru pohybuje pod hranicí 905USD.
2. nízká úroveň lidského kapitálu – k jeho zhodnocení slouží tzv. index lidských zdrojů (Human Assets Index, HAI), který se zjišťuje podle těchto kritérií: kolik je v populaci % podvyživených lidí, jaká je úmrtnost dětí do pěti let, kolik procent dětí studuje střední školu, jaká je gramotnost dospělého obyvatelstva.
3. vysoká míra ekonomické zranitelnosti – k jejímu zhodnocení slouží tzv. index ekonomické zranitelnosti (Economic Vulnerability Index, EVI), který se zjišťuje podle těchto kritérií: velikost populace, odlehlost, podíl zemědělství na tvorbě HDP, koncentrace exportu, přesídlení v důsledku přírodních katastrof, zvraty ve výši zemědělské produkce a nestabilita exportu zboží a služeb.

Mezi nejméně rozvinuté státy Afriky (LDCs) patří Angola, Benin, Burkina Faso, Burundi, Čad, Demokratická republika Kongo, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Gambie, Guinea, Guinea-Bissau, Komory, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretánie, Mosambik, Niger, Rovnicková Guinea, Rwanda, Senegal, Sierra Leone, Somálsko, Středoafriická republika, Súdán, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Tanzanie, Togo, Uganda a Zambie.⁴

Za zhroucený stát považujeme zemi, jejíž vláda ztratila fyzickou kontrolu nad svým územím a není pro své obyvatele schopná zajistit veřejné statky – bezpečnost, obranu, zákonodárství, veřejnou správu, soudnictví a sociální služby. Takový stát připustí výkon svrchované politické moci mimo své vlastní struktury, nedokáže vytvářet a prosazovat své zákony či ustavit fungující státní správu nebo neposkytuje svým občanům bezpečí, neplní dostatečně svou funkci a stává se státem slabým.⁵ Nejtypičtějším příkladem zhrouceného státu je Somálsko, Čad, Súdán, Zimbabwe, Demokratická republika Kongo, Středoafriická republika, Pobřeží Slonoviny.⁶

1.4.1 Klasifikace Afriky podle výše hrubého národního příjmu

Světová banka (World Bank, WB) klasifikuje státy světa podle výše hrubého národního příjmu na obyvatele (GNI p. c., tj. Gross National Income per capita). Podle této klasifikace můžeme africké státy rozdělit na země, které mají:

nízký příjem (low-income) – roční příjem do 995 USD na obyvatele: Benin, Burkina Faso, Burundi, Středoafriická republika, Čad, Komory, Demokratická republika Kongo, Eritrea, Etiopie, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Keňa, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritanie, Mosambik, Niger, Rwanda, Sierra Leone, Somálsko, Tanzanie, Togo, Uganda, Zambie, Zimbabwe,

UN-OHRLLS. *Least developed countries : Criteria for identification of LDCs* [online]. UN-OHRLLS: c2011, aktualizováno 2011-01-10 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/59/>>.

⁴ UN-OHRLLS. *Least developed countries : Country profiles* [online]. UN-OHRLLS: c2011, aktualizováno 2011-01-10 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/62/>>.

⁵ PRÁŠIL, Václav. *Jak pomáhat zhrouceným státům?* [online]. Asociace pro mezinárodní otázky. 30.11.2005 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/jak-pomahat-zhroucenym-statum.html>>.

⁶ THE FUND FOR PEACE. *Failed states index* [online]. The Fund for Peace: c2011, aktualizováno 2011-03-10 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2010>>.

nižší střední příjem (lower-middle-income) – roční příjem 996 USD – 3 945 USD na obyvatele: Angola, Kongo, Pobřeží Slonoviny, Džibuti, Egypt, Kapverdy, Lesotho, Maroko, Nigérie, Sv. Tomáš a Princův ostrov, Senegal, Súdán, Svazijsko, Tunisko,
vyšší střední příjem (upper-middle-income) – 3 946 USD – 12 195 USD na obyvatele: Alžírsko, Botswana, Gabon, Libye, Mauritius, Namibie, Seychely, JAR,
vysoký příjem (high-income) – 12 196 USD a více na obyvatele: Rovníková Guinea.⁷

1.4.2 Klasifikace Afriky podle indexu lidského rozvoje HDI

Rozvojový program Spojených národů (UNDP) klade při klasifikaci zemí důraz na lidský rozvoj a kvalitu života obecně. Kvalita života je měřena Indexem lidského rozvoje HDI (Human Development Index). Index lidského rozvoje je průměrem indexu střední délky života, indexu vzdělanosti (gramotnost dospělé populace a celková míra docházky do školy) a indexu hrubého domácího produktu. Index lidského rozvoje ukazuje, zda země patří mezi rozvinuté, rozvojové nebo nejméně rozvinuté. Existují čtyři skupiny HDI: velmi vysoký, vysoký, střední a nízký. Poněvadž velmi vysoký HDI nemá žádný africký stát, můžeme státy Afriky rozčlenit do tří skupin na země dosahující:

vysoké úrovně lidského rozvoje – Libye, Mauritius, Tunisko, Alžírsko,

střední úrovně lidského rozvoje – Gabon, Botswana, Egypt, Namibie, JAR, Maroko, Rovníková Guinea, Kapverdy, Svazijsko, Kongo, Svatý Tomáš,

nízké úrovně lidského rozvoje – Keňa, Ghana, Kamerun, Benin, Madagaskar, Mauretánie, Togo, Komory, Lesotho, Nigérie, Uganda, Senegal, Angola, Džibutsko, Tanzanie, Pobřeží Slonoviny, Zambie, Gambie, Rwanda, Malawi, Súdán, Guinea, Etiopie, Sierra Leone, Středoafrická republika, Mali, Burkina Faso, Libérie, Čad, Guinea-Bissau, Mozambik, Burundi, Niger, Demokratická republika Kongo, Zimbabwe.⁸

⁷ THE WORLD BANK. *Country and Lending Groups* [online]. The World Bank: c2011, aktualizováno 2011-02-08 [cit. 2011-02-08]. Dostupné z WWW: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups#Sub_Saharan_Africa>.

⁸ UNDP. *Human Development Reports* [online]. UNDP: c2011, aktualizováno 2011-03-10 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/>>.

2. Fotografický obraz

„Fotograf dnes míří na opravdové šelmy, obklíčené a příliš vzácné, než aby mohly být zabity. Střelné zbraně se proměnily ve fotoaparáty v této seriózní komedii ekologického safari, jelikož příroda přestala být tím, čím bývala – tím, před čím lidé potřebovali ochranu. Nyní je to příroda sama – zkrocená, ohrožená a hynoucí – , jež potřebuje být chráněna lidmi. Pokud máme strach, střílíme, pokud jsme nostalgici, fotografujeme.“

Susan Sontagová, teoretička fotografie⁹

2.1 Vizuální sociologie

Předmětem rostoucího zájmu sociálních věd jsou vizuální, vlastníma očima pozorovatelné aspekty sociálního světa. Vizuální kultura pokládá za předmět svého zkoumání všechny formy obrazových představ realizovaných v lidské kultuře. Těmito formami se rozumí malířství, sochařství, grafika, fotografie, reklama, film, video, počítačové hry, internet, apod. (Sztompka 2007: 7).

V této práci se zabýváme pouze jednou složkou vizuální sociologie – fotografií, která zprostředkovává odrazy různých stránek života společnosti. V perspektivě vizuální sociologie tedy fotografický obraz představuje svébytný předmět poznání i prostředek poznání života společnosti. Dlouhou dobu byla fotografie z pohledu sociologů pouze ilustrací verbálních textů a prostředkem zachycení společenských jevů (obzvlášť materiálních projevů společnosti či tzv. materiální kultury). V pozdějším chápání sociologů už je fotografie schopná přinést nové vědecké obsahy. Fotografie může sloužit *„nejen jako způsob zápisu dat či metoda ilustrace textů, ale jako médium, jehož prostřednictvím je možné dosáhnout nového vědění nebo kritické perspektivy“* (Sztompka 2007: 9).

Sociologie a fotografie se zrodily současně. V roce 1839 Auguste Comte napsal Kurs pozitivní filosofie, v němž poprvé zavedl termín sociologie k označení nového vědního oboru. Ve stejném roce ve Francii Louis Daguerre a Nicéphore Niépce představili metodu záznamu monochromatického obrazu na měděné destičce pokryté stříbrem. Tak se získal tzv. „daguerrotyp“, který nebylo možné kopírovat a rozmnožovat. V Anglii William Talbot vynalezl negativ, obrácený obraz na

⁹ VÁGNER, Josef. Afrika : Ráj a peklo zvířat. Praha, 1990.

celuloidovém pásku, který už ale umožňoval kopírování pozitivních kopií na zvláštním papíře v libovolném počtu exemplářů (Sztompka 2007: 25).

2.2 Vizuálnost světa

Sociální svět je dnes oproti minulosti přeplněný vizuálními obsahy, tedy vizuálními představami a vizuálními projevy. Malcolm Barnard, odborný asistent na University of Derby, kde vyučuje dějiny a teorii umění a designu, k tomu říká: „*To, co je vizuální, se stalo v lidském životě důležitou zkušeností. Jsme stále více pod vlivem vizuálních materiálů a stále více jsme na nich závislí.*“ (Sztompka 2007: 11).

Naše kultura je v rostoucí míře kulturou vizuální, v níž získává v mezilidské komunikaci velký význam obraz. Obrazy přenášejí informace, poznatky, emoce, estetické zkušenosti a hodnoty. Stávají se předmětem vědomého dešifrování, ale působí také na podvědomí (Sztompka 2007: 12).

Fotografie hraje mezi obrazy, které zprostředkovávají náš přístup k reálnému světu, velkou roli. Ve všedním životě nás na každém kroku obklopují fotografické obrazy. Prostřednictvím fotografie získáváme řadu poznatků o světě, ať už o umění, katastrofách nebo přírodních krásách. Fotografie v tištěných médiích přitahuje čtenáře a zdůrazňuje význam vyprávěného příběhu. Současně má ale masový výskyt obrazů v našem prostředí za následek to, že vidíme svět optikou obrazových stereotypů.

V každém případě ale pozorování bude v sociologii hrát stále důležitější roli a vizuální představivost bude pro sociology zkoumající společnost stále důležitější (Sztompka 2007: 125).

2.3 Historie zobrazování exotických zemí objektivem fotoaparátu

Howard Becker v *Exploring Society Photographically* píše: „*Fotografové od začátku pokládali za svůj úkol fotografování sociálního světa, ať už pro svůj zájem o daleké kraje a exotické kmeny, či z potřeby ukázat exotické události a lidi za jejich vlastními humny.*“ (Sztompka 2007: 25).

Od počátku byl tedy předmětem fotografického záznamu především člověk a jeho činnosti. Díky možnosti kontaktu s exotickými kulturami se tématem fotografií stali lidé odlišných ras a etnických skupin. První fotografie s africkou tematikou se

objevují v roce 1840, tedy zanedlouho po vynálezu daguerrotypie. Jsou jimi daguerrotypy egyptských památek. První fotografie znázorňující obyvatele Afriky pochází z roku 1845. Tehdy podnikl Francouz E. Thiesson expedici do afrického Mosambiku, kde pořídil sérii snímků tamějších obyvatel. První snímek znázorňuje třicetiletou ženu ze Somaly a nyní je umístěný v Eastman Museum of Photography v New Yorku.¹⁰

Na přelomu 19. a 20. století, v období kolonialismu, se fotografie zámořských kmenů rozvíjela jako dokumentární záznam kulturních a fyzických rysů podrobených společností. Přinášela sociologické informace o exotických kulturách, ale také o kulturních kódech panujících v imperiálních centrech: dichotomiích bílý-černý, Evropan-domorodec, civilizovaný-primitivní (Sztompka 2007: 26).

Kolem roku 1860 se začala díky koloniální expanzi, zámořským cestám a počátkům turistiky rozvíjet pohlednicová fotografie, jejímž předmětem byly exotické krajiny, národy, města. V polovině 19. století se prosazuje novinářská a reportážní fotografie (Sztompka 2007: 26-27). V sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století Edward Taylor fotografoval indiánské kmeny v Americe. Od dvacátých let 20. století se fotografie stává výzkumným nástrojem sociálních antropologů, kteří prováděli terénní pozorování na ostrovech v Polynésii.

Bronislaw Malinowski na Trobriandových ostrovech, Alfred Reginald Radcliff-Brown na Andamanských ostrovech, Raymond Firth u kmene Tikopia a Edward Evan Evans-Pritchard u kmene Zandů a Nuerů fotografovali jednak materiální kultury (např. náhrdelníky, náramky, čluny, luky, stavení, zahrady), jednak formy kolektivního chování (náboženství, magie, karnevaly). Jako důkaz svého pobytu v terénu zveřejňovali také autoportréty v přítomnosti domorodců. Ve 40. letech 20. století prováděl Gregory Bateson a Margaret Meadová podrobný antropologický a fotografický projekt, v němž na tisíce snímků dokumentovali kulturu lidu na ostrově Bali (Sztompka 2007: 30).

Známou cestovatelskou dvojicí byli američtí manželé Martin a Osa Johnsonovi, kteří studovali přírodu a etnika východní a střední Afriky, ostrovů jižního Pacifiku nebo Bornea. První výpravu do Afriky uskutečnili v letech 1921 – 1922. Nejdéle pobývali

¹⁰ THOMPSON, T. Jack. *Images of Africa : Missionary photography in the Nineteenth Century : an Introduction* [online]. Copenhagen : University of Copenhagen, 2004. 24 s. Příležitostná práce. University of Copenhagen, Centre of African Studies. Dostupné z WWW: <http://www.teol.ku.dk/cas/research/publications/occ_papers/occ_thompson.pdf>. ISBN 87-91121-13-2. [cit. 2011-03-10].

v severní Keni, kde v letech 1924 až 1927 fotografovali a natáčeli dokumenty v oblasti zvané Marsabit. Zde Martin Johnson jako první člověk na africkém kontinentě zbudoval temnou komoru pro vyvolávání fotografií.¹¹

Prvním Čechem, který ze svých cest přivezl fotografie exotických etnik, byl Jindřich Vávra (1831-1887), který 1868-1871 obeplul svět a domů přivezl snímky z Číny, Indie, Japonska, Honolulu, Austrálie, Nového Zélandu, USA či Středomoří (Scheufler 2001: 195). Dalším významným českým cestovatelem byl etnograf, botanik, fotograf a publicista Alberto Vojtěch Frič (1882 – 1944), který v roce 1901 odjel do Brazílie, kde pořídil svoje první snímky. Při cestě do Argentiny v roce 1909 dokonce získal zkušenosti jako válečný zpravodaj a fotoreportér (Scheufler 2001: 204).

2.3.1 Afrika objektivem fotoaparátů českých cestovatelů

Nejznámějším českým cestovatelem a „objevitelem“ Afriky je lékař a cestovatel Emil Holub (1847 – 1902), který v letech 1872-1879 a 1883-1887 zorganizoval dvě velké vědecké výpravy do jižní Afriky. Tyto výpravy popsal v knihách „Sedm let v jižní Africe“ a „Druhá cesta po jižní Africe“ (Vágner 1987: 212). Ačkoliv Emil Holub jako první Čech objevil Afriku, prvenství v jejím fotografování mu podle Náprstkova muzea přisuzovat nemůžeme. Ve sbírkách tohoto muzea se žádné negativy pořízené Holubem nenachází a předpokládá se, že Holub Afriku a Afričany zpodobňoval pouze prostřednictvím maleb.

Prvním českým cestovatelem a fotografem Afriky je **Enrique Stanko Vráz** (1860 - 1932). Tento patrně nejznámější fotograf cestovatel éry Rakousko-Uherska se narodil v roce 1860 v Trnovu v Bulharsku. Vystudoval střední vojenskou školu, bojoval proti Turkům, hodně cestoval po Evropě i Čechách. Do Afriky se vydal v roce 1880. Tři roky pobyl v Maroku, poté dva roky cestoval po Gambii, kde se začal zabývat sbíráním pro vědu nových přírodnin. Onemocněl malárií a dočasně ztratil zrak. Od roku 1885 cestoval po území dnešní Ghany, později i Sierry Leone a Libérie a zcela jistě již na své cestě fotografoval. Právě z Ghany, tehdejšího Zlatého pobřeží, kde se léčil z následků malárie, pochází Vrázovy první snímky. V tamní osadě pevnosti Christianborg (dnešní součást hlavního města Akkra), která byla hlavní stanicí basilejské misijní společnosti, si totiž koupil svůj první fotoaparát a v letech 1885 až 1889 cestoval mezi Ašanty a Dahomejci, které fotografoval (Scheufler 2001: 200). Nejstarší snímky ze západní

¹¹ Rozhovor s fotografem a žurnalistou Janem Svatošem, Praha: 20. března 2011.

Afriky Vráz fotografoval dřevěným přístrojem firmy Liesegang z Düsseldorfu, který umístil na stativ. Snímky mají výraznější aranžmá (Todorovová 2006: 19). Na některých místech, jako například v tehdejším Abefinském království na území dnešní Ghany, byl Enrique Stanko Vráz vůbec prvním člověkem pohybujícím se po tamním území s fotoaparátem (Scheufler 2001: 202).

V Africe tedy pobyl osm let. V roce 1889 fotografoval na Kanárských ostrovech, mezi lety 1892 a 1893 podnikl cestu rovníkovou Jižní Amerikou, v roce 1895 fotografoval v Japonsku, o rok později na Borneu a v Nové Guinei, v roce 1897 jeho kroky mířily do Thajska, o rok později do Mexika. Roku 1900 pobýval u indiánů Hopi, o rok později fotografoval Čínu, Koreu a Sibiř. Jeho poslední cesta vedla v letech 1903-1904 po hlavních městech států Jižní a Střední Ameriky (Todorovová 2006: 3).

Nejčastějšími náměty fotek jsou architektura, příroda, krajina a zejména záběry z každodenního života. Tyto snímky mají vysokou dokumentární hodnotu danou místem i dobou vzniku, ale také skutečností, že Vráz byl vnímavým pozorovatelem, který chtěl pomocí fotografie co nejlépe informovat o vzdálených exotických zemích a životě jejich obyvatel (Todorovová 2006: 20). Patřil k prvním cestovatelům, jejichž přednášky vysílal rozhlas. Jeho fotografie se objevovaly na stránkách obrazového časopisu Světozor, konkrétně v ročníku 28, čísle 33 – 37. Fotoaparát chápal jako přirozený dokumentační prostředek. Žádný jiný Čech v éře Rakousko-Uherska nefotografoval v tolika zemích světa. Vrázův unikátní fotoarchiv dnes spravuje Náprstkovo muzeum (Scheufler 2001: 203).

Další významný český fotograf cestovatel se jmenuje **Bedřich Machulka** (1875-1954). Původně profesionální lovec zvěře, vůdce loveckých výprav a sběratel přírodnin byl velkým obdivovatelem E. S. Vráze a stejně jako Vráz se toužil stát výzkumným cestovatelem. V roce 1896 se seznámil s **Richardem Štorchem**, se kterým se společně vydali do nitra Afriky, kde chtěl Machulka proniknout do neprobádaného pohoří Tibesti. V roce 1898 připluli do Tripolisu, který byl v té době součástí Osmanské říše, a začali pořizovat svoje první africké snímky. Fotografování se stalo jejich vášní a také důležitou součástí jejich obchodní činnosti (Todorovová 2009: 9). Během pobytu v dnešní Libyi mezi lety 1898 až 1906 pořídili 345 skleněných negativů, jejichž autorem byl většinou Štorch (Todorovová 2009: 20). Náměty jejich fotografií Tripolisu je možné shrnout do pěti kruhů:

1. **pohledy na město:** čtvrti Tripolisu (arabská, židovská a předměstí černošských chýší), zachycení význačných budov města (mešity a minarety) i obytných domů,

- prosté rákosové chýše, pouliční ruch, hloučky lidí u veřejné studny, muži popíjející v malých kavárničkách, život na uzavřených dvorcích, domácí práce, hry dětí
2. **tržiště:** celkový pohled na trh, zákazníci procházející mezi stánky, zboží rozložené ve stáncích i po zemi, potulní zpěváci a hudebníci, jednotlivé druhy zboží od koření po dobytek, prodej občerstvení, řemeslníci vyrábějící svůj tovar
 3. **výrazné tváře obyvatel Tripolisu:** v ateliéru i před obydlími (Berbeři, černoši, Arabové, Židé, ženy, muži a děti různého věku)
 4. **organizování obchodních karavan:** karavana s velbloudy, tábořící karavana, Tuareg s velbloudy
 5. **libyjský venkov:** venkované pracující na poli, čerpající vodu ze studně, pasoucí ovce a kozy, život beduínů, kočovných chovatelů velbloudů (Todorovová 2009: 21).

Kolem roku 1902 se Machulka z Tripolisu vydal přes Egypt, Somálsko, Keňu a Seychely až na Madagaskar, kde v roce 1903 pořídil 57 negativů, sbíral hmyz, drobné savce a hady (Todorovová 2009: 25). Mezi lety 1902 a 1927 fotili Machulka se Štorchem v Egyptě, kde pořídili 63 negativů portrétů žen z veřejných domů a staroegyptských památek (Todorovová 2009: 27). Největší množství negativů ale dvojice pořídila mezi lety 1910 a 1933 v Súdánu, kam Machulka organizoval lovecké výpravy. Výpravy se v té době realizovaly jako pěší karavany s nosiči, osly a velbloudy, nebo parníkem po Nilu a jeho přítocích. Auta se na safari v Africe začala používat až po roce 1920. Na 2126 negativěch se objevují snímky z loveckých výprav a snímky ze života nilotských kmenů zvaných Dinkové, Nuerové a Šilukové (Todorovová 2009: 30). Další africkou destinací byla Uganda, odkud pochází 233 negativů. Štorch tam fotografoval v roce 1911 a 1912 portréty, Machulka pak ve 30. letech 20. století pořizoval snímky účastníků výprav a příslušníků etnické skupiny Kumam (Todorovová 2009: 35).

Po smrti Richarda Štorcha v roce 1927 Bedřich Machulka dál pořádal lovecké a studijní safari po Keni, Tanzanii, Ugandě a Belgickém Kongu. V roce 1930 se Machulka vypravil do Belgického Konga, kde do roku 1933 pořídil 218 negativů zachycujících život pygmejského kmene Bambuti a příbuzných skupin Balese a Babira (Todorovová 2009: 37). V roce 1935 pobýval v Tanganice, dnešní Tanzanii, odkud přivezl pouze 15 negativů dokumentujících výpravu Adolfa Schwarzenberga a manželky Hildy do oblasti Serengeti (Todorovová 2009: 40). 101 negativů dokumentuje každodenní život příslušníků kmene Kikuju a účastníků safari v Keni, kam se Machulka vypravil mezi lety 1927-1935 (Todorovová 2009: 41). V Africe přečkal Bedřich

Machulka celou 2. světovou válku, po jejímž skončení se vrátil do Prahy, kde přednášel, psal články a připravoval paměti (Todorovová 2009: 12). Poznatky ze svého 37 let dlouhého pobytu v Africe shrnul v knize „V Africe na stezkách zvěře“. Národnímu muzeu v Praze věnoval velké množství zoologických exponátů a vzácného fotografického materiálu (Vágner 1987: 213).

Dalším českým světoběžníkem a fotografem Afriky byl **Josef Ladislav Erben** (1888 – 1958), který svoji cestu zahájil v Egyptě. V roce 1910 se vylodil v Alexandrii a podrobně prozkoumal Káhiru. Erbenova pozůstalost, kterou Náprstkovo muzeum získalo v roce 1996, obsahuje kromě 26 skleněných kolorovaných diapozitivů z Egypta kolem stovky negativů ze severní Afriky, z toho 48 negativů pořídil Erben v Egyptě. Snímky zachycují staroegyptské památky, ale také záběry z rušných městských ulic nebo z vesnice felláhů.

Fotografie z Egypta se vyskytují také ve fotografické pozůstalosti novináře a cestovatele **Viktora Mussika** (1899 – 1952). Ten se do Egypta dostal v roce 1923, ale během tohoto pobytu ještě nefotografoval. Podruhé se do Egypta vypravil v roce 1931 už jako novinář – zpravodaj časopisu *Venkov a Večer*. V Káhiře zastupoval svůj list na Mezinárodní zemědělské výstavě a poté se z Egypta vydal do Somálska a Etiopie. Cestu do severní Afriky zpracoval v řadě reportáží pro *Venkov a Večer* a tyto reportáže doplnil vlastními fotografiemi a perokresbami. V roce 1937 navštívil Mussik Egypt naposledy, tentokrát jako zpravodaj *Českého slova* a časopisu *A-Zet*. Negativy uložené v Náprstkově muzeu pochází z Mussikova egyptského pobytu v roce 1931 a je jich pouze 56. Velká část negativů totiž zůstala v redakcích novin a časopisů, pro které Mussik psal. Hlavním tématem fotografií je život obyvatel města i venkova, architektonické památky (mešity, káhirska citadela, stará asuánská přehrada), ovšem staroegyptským památkám není věnovaný žádný z dochovaných snímků (Todorovová 2008: 52).

Před 2. světovou válkou podnikli cestu do Afriky také sochař **František Vladimír Foit** a přírodovědec **Jiří Baum**, kteří v roce 1931 jako první Češi projeli za volantem Tatry 12 Afriku ze severu na jih. Jiří Baum se do Afriky znovu vrátil, tentokrát nákladní Tatrou 72, v roce 1938, kdy pořídil množství fotografií. O této cestě napsal cestopis „Africkou divočinou“, který doplnil o zhruba stovku svých fotografií. (Baum 1933).

V dubnu roku 1947 se ve stopách Foita s Baumem vydali Tatrou 87 legendární čeští cestovatelé **Jiří Hanzelka** a **Miroslav Zikmund**. Do cílové stanice africké pouti,

Kapského Města, dorazili v červnu 1948. Jejich reportáže z Afriky se vysílaly v rozhlase a tiskly v ekonomickém týdeníku Svět práce vydávaném sociálními demokraty. V tomto periodiku měli Hanzelka se Zikmundem vyhrazenou celou vnitřní dvojstránku týdně. Cestovatelé natočili značné množství filmového materiálu a v neposlední řadě samozřejmě fotografovali (Hanzelka, Zikmund 1997: 49). Během jejich cest Evropou, Afrikou, Latinskou Amerikou, Asií a Oceánií pořídili 12 000 negativů a diapositivů, z Afriky a Ameriky napsali 702 rozhlasových a 293 novinových reportáží (Hanzelka, Zikmund 2010).

V roce 1958 se do Afriky vypravil významný český fotograf **Karel Hájek**, který v Egyptě dokumentoval tehdejší překotné a zásadní proměny země v moderní stát a společnost. Z této cesty se dochovalo více jak 600 fotografických negativů.

Mezi poslední významné české cestovatele předrevoluční éry patří **Josef Vágner**, lovec a cestovatel, který v letech 1967 – 1976 pracoval v Africe při odchytu zvěře pro zoologickou zahradu ve Dvoře Králové nad Labem i pro jiné zoologické zahrady. Jako zkušený lovec africké zvěře tehdy zachytil tvářnost černého kontinentu nejen na fotografiích a filmech, ale i ve svých poznámkách, které se staly podkladem pro knihu Afrika – Život a smrt zvířat. Zpracoval obsáhlou fotodokumentaci, natočil přes 5000 metrů filmu pro publikační práce a pro potřebu Československé televize. Publikoval u nás i v zahraničí 54 vědeckých i odborných prací, napsal 9 knih, pro Československou televizi zpracoval desítky publicistických vystoupení a v našem tisku vyšlo velké množství jeho informativních a odborných článků a reportáží (Vágner 1987).

Po revoluci v roce 1989 postupně vzrůstal zájem o cestování do afrických zemí a rostl i počet fotografů, kteří se domů vraceli a vracejí s kvalitními snímky. Jen namátkou jsou to například Lenka Klicperová, Jan Svatoš, Jan Šibík, Petr Podaný, či Václav Šilha. Poněvadž předmětem našeho zájmu jsou počátky zobrazování Afriky českými fotografy, nebudeme se porevolučním českým fotografům Afriky v této práci hlouběji věnovat.

3. Reprezentace rozvojových zemí v médiích

„Náplň zpravodajských relací dnes tvoří události z New Yorku, Tokia či Berlína, ale skutečný obraz toho, co nás čeká, se tvoří někde úplně jinde.“

Robert D. Kaplan¹²

3.1 Pomoc rozvojovým zemím

Lidé v lepší ekonomické situaci odjakživa pomáhali chudším lidem, ať už v době válečných krizí nebo přírodních katastrof, ale také v období míru. Vliv na formování tradice pomoci měla světová náboženství, filozofické směry humanismu a osvícenství, hnutí za politické a sociální reformy, odbory, kampaně proti otroctví, myšlenky pacifismu a další. Motivem, proč lidé vždy pomáhali potřebným, jsou jednak důvody náboženské a etické, jednak důvody politické a pragmatické (Kaplan et al. 2007: 7).

Pomoc, která směřuje do rozvojových zemí, se dělí na rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc. Obě formy pomoci se od sebe ale liší, ačkoliv jsou postaveny na srovnatelných základech. Humanitární pomoc reaguje okamžitě na krizovou situaci a jejím cílem je obnovení stavu před krizovou situací. Rozvojová spolupráce se snaží o dlouhodobou a systematickou podporu lidského rozvoje v cílových zemích (Kaplan et al. 2007: 3).

3.1.1 Humanitární pomoc

Humanitární pomoc zahrnuje aktivity, které představují bezprostřední reakci na humanitární krizi. Tou se označuje situace, v níž jsou běžné prostředky lidí, které jim garantují důstojný život, ohroženy v důsledku přírodní katastrofy nebo lidmi zaviněné krize. Je to krátkodobá pomoc, která pomáhá uspokojit základní životní potřeby lidí zasažených humanitární krizí a znovu obnovit jejich důstojný život do podoby, jakou měl před danou krizí. Co nejkratší by měla být z toho důvodu, aby se na ní lidé nestali závislí. Hlavním cílem humanitární pomoci je zmírnění útrap lidí, ochrana životů a respekt vůči lidské důstojnosti. Humanitární pomoc může zkomplikovat skutečnost, že mezinárodní vládní a nevládní organizace nesmějí v krizové zemi pomáhat, dokud je o to nepožádá místní vláda (Kaplan et al. 2007: 7).

¹² NOVÁČEK, Pavel. Křížovky budoucnosti : Směřování k trvale udržitelnému rozvoji a globálnímu řízení. Praha, 1999.

3.1.2 Rozvojová spolupráce

Rozvojová pomoc, respektive rozvojová spolupráce, je snaha o snížení extrémní chudoby cestou udržitelného ekonomicko-sociálního rozvoje. Na rozdíl od humanitární pomoci je rozvojová spolupráce pomocí dlouhodobou. Je to snaha pomáhat tak, aby si lidé dokázali pomoci sami (Kaplan et al. 2007: 7).

Hlavní rozvojovou strategii představují tzv. Rozvojové cíle tisíciletí, které se na Summitu tisíciletí konaném v září roku 2000 v New Yorku zavázalo do roku 2015 splnit 147 hlav států z celého světa (Barták et al. 2007: 11). Mezi rozvojové cíle tisíciletí patří odstranění extrémní chudoby a hladu, dosažení základního vzdělání pro všechny, prosazování rovnosti pohlaví a posílení role žen ve společnosti, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení zdraví matek a boj s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi (Barták et al. 2007: 12). Kolektivní zodpovědnost za Rozvojové cíle milénia ale nefunguje a je jasné, že tyto cíle, které jsou pouze vizemi politiků, se nepodaří naplnit do roku 2015 ani v nejbližších letech (Easterly 2010: 214).

3.2 Vliv medializace rozvojových zemí na humanitární a rozvojovou pomoc

Rozvojové země se v médiích objevují nejčastěji v souvislosti s nějakou mimořádnou událostí. Obvykle to bývá přírodní katastrofa nebo válečný konflikt. Ne každou událost ale média pokrývají stejně důkladně. Intenzita mediálního pokrytí určité krize má značný vliv na angažovanost ostatních států a veřejnosti v dané krizi. V této souvislosti se hovoří o tzv. CNN efektu, kdy je díky rychlému mediálnímu přenosu možné zajistit reakci politiků a veřejnosti na mezinárodní i vnitrostátní události. Mediální přenos události tedy hraje velmi významnou roli při zahájení řešení krize. Výrazná medializace krizové události má rozhodující vliv na štedrost soukromých dárců (Jelínek et al. 2007: 22).

V praxi ovšem platí, že čím složitější krize a obtížnější dostupnost místa pro média, tím menší zpravodajské pokrytí. Příkladem může být mediální pokrytí tsunami v jihovýchodní Asii v roce 2004 a zemětřesení v Pákistánu v roce 2005. Během tsunami přišlo o domov 1 500 000 lidí, během zemětřesení 3 000 000 lidí. Zatímco tsunami se ve zpravodajství České televize objevila 249x a vybralo se 9 600 000 USD, zemětřesení v Pákistánu se ve zpravodajství České televize objevilo pouze 38x a vybralo se 80 000

USD. Větší mediální pokrytí zapomenutých krizí by tedy mohlo mít zásadní vliv na lepší distribuci humanitární pomoci z globálního hlediska (Jelínek et al. 2007: 23). Podle analýzy, kterou nechal v roce 2007 vypracovat *Člověk v tísní*, se v českých médiích častěji objevují humanitární témata zaměřená na krizovou situaci než témata rozvojová. Tato medializace se ještě zvýší, pokud se jedná o krizi, která souvisí s děním v centru světové politiky (Mračková et al. 2007: 24).

3.3 Reprezentace rozvojových zemí v zahraničních a českých médiích

Média v Evropě a ve světě mají k tématům rozvojových zemí blíže než česká média. Tato skutečnost je dána koloniální minulostí mnohých evropských zemí, procentem přistěhovalců z rozvojových zemí a faktem, že tématem lidských práv a humanitární pomoci se nevládní organizace v Evropě začaly zabývat už v 60. letech 20. století, zatímco české organizace se tomuto tématu věnují až od 90. let 20. století. Důležitou roli hraje také ekonomické zázemí médií a jejich velikost. Česká média mají méně zaměstnanců než zahraniční, proto dávají přednost reprezentaci evropských a amerických metropolí. Média disponující větším rozsahem nabízejí větší prostor pro okrajovější témata (Mračková et al. 2007: 27).

Kromě pokrývání rozvojových témat se některá západní média také angažují v rozvojové spolupráci a humanitární pomoci. Nadprůměrně často pokrývají dění v rozvojových zemích britská média. Britská stanice BBC World Service provozuje nadaci BBC World Service Trust, která působí ve více než 50 zemích světa a jejím posláním je používat média pro rozvoj v oblasti dobrého vládnutí a lidských práv, zdraví a obživy. V rozvojových zemích se soustřeďuje na vysílání pořadů o zdraví a zemědělství. Britská tisková agentura Reuters založila nadaci Reuters Foundation, jejímž cílem je podpora novinářů v rozvojových zemích formou vzdělávacích projektů pro novináře z celého světa. Kromě toho nadace provozuje internetový zpravodajský portál AlertNet, nejdůležitější informační online zdroj o humanitární pomoci (Mračková et al. 2007: 27). Britský deník *The Independent* vydal v roce 2006 dvě čísla jako tzv. RED-Edition. Obvyklé výtisky nahradila tato speciální vydání, z jejichž zisku byla polovina věnována fondu, který financuje boj proti HIV/AIDS, tuberkulóze a malárii. Speciální prostor rozvojovým zemím a rozvojové spolupráci věnoval také americký

společenský magazín Vanity Fair, který v roce 2007 publikoval speciální vydání o Africe, či německý časopis Der Spiegel (Mračková et al. 2007: 28).

Oproti tomu česká média problematiku rozvojových zemí většinou tematizují jen v případech, že dojde k nějaké vyhocené krizové situaci, která se dostane do globálních zpravodajských sítí, nebo pokud mohou dané téma představit jako exotické. Souvisí to do značné míry s ekonomickým tlakem, který působí na většinu médií. Dalším důvodem je malý zájem redakcí, nízká kvalifikace a časová tíseň redaktorů (Mračková et al. 2007: 24).

3.3.1 Zobrazování rozvojových zemí ve zpravodajství

Média podléhající vlivům společnosti nastolují či přinejmenším spoluurčují témata, která veřejnost považuje za důležitá. O tom, zda se událost dostane do zpravodajství, rozhodují tzv. zpravodajské hodnoty. Jsou to vlastnosti, které událost musí mít, aby byla vybrána a stala se zprávou (Trampota 2006: 26).

Patří mezi ně například blízkost události. To znamená, že do zpravodajství se častěji dostanou události odehrávající se v prostředí kulturně a sociálně blízkém médiu a jeho příjemcům. Dále zde hraje roli etnocentrická povaha zpravodajství, které se zabývá událostmi pochopitelnými z hlediska „naší“ kultury. Důležitou roli hraje negativita. Zpravodajské instituce si cení špatných zpráv – „špatná zpráva je dobrá zpráva a dobrá zpráva není žádná zpráva“. Špatné zprávy z rozvojového světa není těžké sehnat, proto veřejnost vnímá tyto oblasti velmi negativně (Mračková 2007: 26). Důvodem stereotypní prezentace postav nebo institutů ve zpravodajství je omezený prostor, který má médium k dispozici, a nutnost popsat aktéra zpravodajského příběhu či danou situaci stručně a rychle (Trampota 2006:93).

3.3.2 Reprezentace sociálních skupin v médiích

Poněvadž se v této práci zabývám vizuální reprezentací afrického etnika na stránkách časopisů Reflex a Týden, považuji za důležité rozvést, jak média určité sociální skupiny reprezentují. Způsob jejich reprezentace totiž může ovlivnit naše vnímání těchto sociálních skupin. Je-li určitá sociální skupina reprezentována především v souvislosti s negativními tématy, příjemce informace si může na danou skupinu vytvořit negativní názor.

Při popisu obsahu mediálních produktů rozeznáváme mediální skutečnost a sociální skutečnost. Mediální skutečnost označuje vše, co se objevuje v médiích a co se stává součástí naší zkušenosti. Sociální skutečnost označuje to, co každému člověku nabízí společnost jako představu o světě, podle čeho jedinec zakotvený ve společnosti vykládá svět kolem sebe. Mediální a sociální skutečnost jsou sociálně určené konstrukce reality. Mediální skutečnost má stále významnější postavení, protože *„právě média poskytují stále větší díl reality, která se nachází za hranicemi bezprostřední osobní zkušenosti člověka. Studium obsahu mediálních produktů a významů, které média produkují, pomáhá zjistit, jaká „realita“ se zprostředkovaně (mediovane) stává součástí naší zkušenosti. Jakou „realitu“ tedy média předvádějí?“* (Jirák, Köpplová 2007: 140). Reprezentace je přirozeným výkladem světa a média plní funkci zprostředkovatele určité reprezentace reality.

Média mají tendenci sociální skupiny reprezentovat nějakým typem aktéra. Mají *„sklon některé aktéry zpravodajských příběhů znázorňovat určitým způsobem, čímž vytvářejí jejich mediální reprezentace. Ty se mohou různým způsobem odlišovat od reálné charakteristiky aktérů.“* (Trampota 2006: 91). To znamená, že představitelé určitých sociálních skupin se v médiích mohou opakovaně objevovat ve stejných situacích, i když realita je jiná.

„Reprezentace tedy představuje opakované znázorňování jedince, sociální, etnické nebo národnostní skupiny v určité roli, kontextu nebo ve spojitosti s určitým tématem či typem události.“ (Trampota 2006: 102). Je důležité se těmito mediálními reprezentacemi zabývat. Pokud nemáme s danou skupinou osobní zkušenost, máme sklon věřit tomu, co o skupině tvrdí média (Bartůňková 2009: 17).

Richard Dyer (1985) uvádí čtyři významy slova reprezentace:

- re-representace (doslova „znovupředvedení“): odkazuje k užívání výrazových prostředků, které se užívají při zobrazení, předvádění či znovupředvádění světa příjemcům,
- reprezentativnost (typizace): odkazuje k tomu, které typy osob jsou užívány, aby předváděly (reprezentovaly) jednotlivé sociální skupiny (tento význam má nejbližší k pojmu stereotyp, tedy pravidelnost v zobrazování určitých sociálních skupin),
- prezentování (předvedení): odkazuje na to, kdo je za reprezentaci odpovědný a jak instituce vytvářející mediováný text ovlivňuje podobu prezentování,

- pochopení: odkazuje na to, co si publikum myslí, že se mu předvádí (Jirák, Köpplová 2007: 141).

Koncept re-prezentace a reprezentativnosti tedy ukazuje, že to, co je předváděno, je reprezentace (předvádění) určitých pohledů na sociální skupiny, nikoliv jejich zpřítomnění (Burton, Jirák 2001: 186-187).

3.3.3 Stereotyp a stereotypizace

Jedním z cílů práce je zjistit, zda časopisy Reflex a Týden referují o Africe a Afričanech stereotypizujícím způsobem. Co to tedy jsou stereotypy?

Všechna mediovaná sdělení vyjadřují či popisují různé existující či hypotetické společenské skupiny a jejich hodnoty, postoje, předsudky. Nemá-li publikum vlastní zkušenost s určitou sociální skupinou, je pravděpodobné, že bude považovat za „skutečnost“ to, co o této skupině nabízejí média. Tím dochází za podpory médií ke stereotypizaci rozličných skupin a vzniku stereotypů (Jirák, Köpplová 2007: 144).

V tradici kognitivní psychologie se stereotypizací rozumí *„další vývoj poznávacího procesu tříděním událostí, předmětů, jevů a zkušeností a jejich zařazování do zobecňujících kategorií. Stereotypizace se ovšem neomezuje pouze na určení zobecněných kategorií skupin lidí, ale současně zobecněné, nediferencované charakteristiky jednotlivým příslušníkům těchto skupin přisuzuje.“* (Jirák, Köpplová 2007: 144).

Výraz „stereotyp“ jako první použil ve svém díle Public Opinion (1922) Walter Lippmann (Pickering 2001: 16). Definoval stereotyp jako *„metaforu přenesenou z oblasti tiskárenství a označil jí ‚obrazy v našich hlavách‘ vztahující se k ostatním lidem. Lippmann vycházel z předpokladu, že pro člověka je nemožné uchopit komplexní realitu. Proto si prostřednictvím stereotypů vytváří zjednodušené konstrukce. Rozlišuje mezi ‚okolním světem‘ (reálně existujícím světem) a ‚pseudosvětlem‘ (subjektivní percepcí světa).“* (Jirák, Köpplová 2007: 145).

Lippmann uvádí, že stereotypy ve společnosti plní čtyři funkce:

- uspořádávají realitu do snadno pochopitelné podoby a sehrávají v tomto smyslu klíčovou roli v tom, jak rozumíme světu a společnosti,
- slouží jako metonymické „zkratky“ vedoucí přímo k významu,
- dodávají zdání přirozenosti vztahům a rozdělení moci ve společnosti, stereotyp je zde chápán jako výraz dominantní ideologie,

- jsou nástrojem k posilování převažujících mocenských vztahů ve společnosti (Burton, Jirák 2001: 189-190).

Stereotyp je sociální klasifikace určitých skupin a jejich reprezentace pomocí zjednodušujících, neověřitelných, zobecňujících znaků, které představují soubor hodnot, soudů a předpokladů týkajících se chování takových skupin, jejich vlastností, minulosti a vývoje (Jirák, Köpplová 2007: 145).

„Stereotyp svým způsobem deformuje původní předlohu, neboť je nejen zjednodušením, ale současně zjednodušené rysy přehání. Jeho podstatnou vlastností je, že ho lze okamžitě poznat, obvykle díky výrazným detailům...K reprezentaci samotné bývá v komunikační praxi připojen i implicitní (nevyřčený) soud o vlastnostech reprezentovaného (skryté hodnotové sdělení). Stereotypy jsou konstitutivním prvkem sociální konstrukce reality – jsou především typizovanými nositeli soudů, postojů, názorů, případně předsudků.“ (Burton, Jirák 2001: 189).

Jak už bylo uvedeno výše, média zprostředkovávají určitou reprezentaci reality. Přitom pracují se sdílenými představami o světě, které mají lidé v myslích. Protože na člověka neustále působí mnoho podnětů, lidské myšlení třídí a zobecňuje nabyté informace a zasouvá je do kategorií, které jsou vytvořeny na základě zkušenosti. Tento způsob zobecnění nutný k orientaci ve stále složitější realitě našeho světa se podle Michaela Pickeringa nazývá kategorizace. *„Myšlení ve vztahu ke kategoriím je nutnou cestou k organizování světa v našich myslích. Bylo by těžké představit si, jak by svět vypadal, kdyby se nepoužívaly kategorie jako základní nástroje pro uspořádání mysli.“* (Pickering 2001: 2).

V souvislosti s vnímáním etnických skupin zařazujeme do kategorií nové osoby na základě nějakých atributů. *„Například člověka s tmavou pletí zařadíme do kategorie ‚černoch‘. Atributem je zde barva kůže, která je zjevná. Kategorie ale mohou být i iracionální, postaveny na attributech - vlastnostech - nějaké skupiny, které si myslíme, že skupina má, ale důkazy pro to nejsou. Tak přisuzujeme černochům lenost a neohrabanost, Britům rezervovanost, Židům lstivost.“* (Bartůňková 2009: 19).

Existuje rozdíl mezi kategoriemi a stereotypy. Za stereotyp je považována fixní idea, která kategorii provází. Například kategorie „černoch“ může být neutrální pojem, který se vztahuje pouze k rasovému kmeni. Pokud se ale v souvislosti s touto kategorií objeví názory, že černoši jsou muzikální, líní nebo pověřčiví, mluvíme o stereotypu. (Bartůňková 2009: 20).

Podle Michaela Pickeringa (2001) stereotyp svým způsobem plní stejnou funkci jako kategorie, protože uspořádává svět pro naše lepší pochopení. Od kategorie se ale stereotyp liší tím, že navíc vykresluje sociální skupiny jako stejnorodé. Z kontextu vytrhne jen určité rysy, které pak přisuzuje všem, kteří jsou s danou skupinou spojeni (Bartůňková 2009: 20).

Pickering tedy tvrdí, že *„stereotypizace může fungovat na úplně stejné bázi vnášení řádu do sociálního světa jako kategorizace, ale s tím zásadním rozdílem, že stereotypizace se pokouší popřít jakékoliv flexibilní uvažování v kategoriích. Popírá ho v zájmu mocenských struktur, které podporuje. Pokouší se tyto struktury udržet tak, jak jsou, nebo je přebudovat, čelí-li nějakému viditelnému ohrožení. Komfort neflexibility, který stereotypy poskytují, posiluje přesvědčení, že existující mocenské vztahy jsou nutné a fixní.“* (Pickering 2001: 3).

Na rozdíl od kategorií jsou stereotypy vnímány negativně, protože jsou spojeny s iluzí, že umí vytvořit přesnou charakteristiku jiných lidí. Neberou v potaz individuální odlišnosti, proto se od jedinců z nějaké sociální skupiny očekává určité charakteristické jednání (Tejkalová 2007: 34). Stereotypy jsou nevyhnutelnou součástí sociální konstrukce skutečnosti a ve své podstatě nejsou zavrženíhodné. Pomáhají člověku orientovat se ve světě a mohou mezigeneračně přenášet některé typy poznání. Na druhou stranu ale *„reprezentují mocenské vztahy, napětí a konflikty, které jsou za nimi skryty,“* a jsou zdrojem utváření předsudků. Velmi silné jsou především etnické, národní, třídní a rodové stereotypy a stereotypy týkající se sociálně deviantních skupin. Častým příkladem těchto silných stereotypů je mediální zpodobňování menšin a cizinců (Jiráková, Köpplová 2007: 145). Stereotypní zobrazování sociálních skupin může být založené právě na předsudečných představách a tyto předsudky může posilovat. To může vyvolat negativní vnímání sociální skupiny, etnika nebo třídy (Trampota 2006: 94).

3.3.4 Stereotypy o rozvojových zemích

Rozlišujeme dva druhy stereotypů podle toho, jak ukazují určitou sociální skupinu. Pozitivní stereotypy ukazují sociální skupinu jako jednoznačně kladnou. Negativní stereotypy ukazují sociální skupinu jako jednoznačně zápornou. V případě mediální reprezentace rozvojových zemí a jejich obyvatel se objevují jak pozitivní, tak negativní stereotypy (Tejkalová 2007: 35).

Příkladem pozitivního stereotypu lidí v rozvojových zemích může být obraz hladových, milých chudáků, kteří čekají na naši pomoc, nebo přátelských domorodců, kterým ke spokojenému životu prožitému s úsměvem na rtech stačí málo. Přitom v rozvojových zemích žijí lidé jak chudí, tak bohatí, lidé různých povah, zájmů a tradic. To znamená, že tento stereotyp zapomíná na skutečnost, že společnosti rozvojových zemí jsou stejně různorodé jako společnosti vyspělých států (Tejkalová 2007: 35).

Jiným příkladem pozitivního stereotypu rozvojových zemí může být obraz rozvojové země jako jakéhosi exotického ráje, který se pyšní nedotčenou přírodou a v němž lidé žijí s přírodou v souladu. Příspěvky s takovou formou stereotypu, většinou cestopisně zaměřené příspěvky, tak často zapomínají na fakt, že většina rozvojových zemí má environmentální problémy a že většinu oblastí ovlivňuje okolní svět (Tejkalová 2007: 35).

Negativním stereotypem může být prezentování lidí z rozvojových zemí jako zaostalých, druhořadých, nevzdělaných, špinavých, oproti lidem „na úrovni“ z vyspělých zemí. Jde o tzv. „bílé“ stereotypy vůči lidem s odlišnou barvou pleti. Ty vznikly tím, že kolonialismus a ustanovení otroctví vyvolaly představu, že „bílé“ lidé jsou civilizovaní, inteligentní, čínorodí a přirození vládcí planety (Bartůňková, 2009: 21).

Jiným příkladem negativního stereotypu může být vykreslení rozvojové země jako místa, kde dochází jen k válkám, hladomorům, bezpráví, vraždám a přírodním katastrofám (Tejkalová 2007: 35).

Nejčastěji přinášejí sdělovací prostředky informace o rozvojových zemích v souvislosti s negativními událostmi. *„Země, které nejsou českými médii považovány za důležité (nejčastěji země třetího světa), se do zpravodajství dostávají téměř výhradně ve spojitosti se silně negativními událostmi, ať už neštěstími, pohromami, nepokoji či válkami. Jejich mediální reprezentace tak vyvolává dojem, že se v těchto oblastech ani*

nemůže nic pozitivního dát.“ Výběr událostí z rozvojových zemí tedy může mít vliv na reprezentaci těchto zemí v zahraničních médiích (Trampota, 2007: 99).

Vedle pozitivních a negativních stereotypů o rozvojových zemích a jejich obyvatelích má v mediální reprezentaci svůj význam i jejich nepřítomnost. *„Nepřítomnost jedné menšinové skupiny populace v médiích vypovídá o její relativní nedůležitosti pro většinu – a o relativní důležitosti těch, kteří vynecháni nejsou.“* (Burton, Jiráček 2001: 196).

Totéž můžeme říct o medializaci rozvojových zemí a jejich obyvatel. *„Málo častá medializace těchto témat vypovídá, že jsou pro většinovou společnost méně důležité než rozvinuté země a jejich obyvatelé.“* (Tejkalová 2007: 35).

3.3.5 Koncept „těch druhých“

Podle Michaela Pickeringa (2001) koncept „druhého“ zahrnuje i „nás“, na rozdíl od stereotypu, který se vztahuje jen na „ně“. „Označovatelé“, neboli „my“ označujeme sebe jako „normální“ a „ty druhé“ jako „odlišné“. (Bartůňková 2009: 22). Koncept „my“ a „oni“ tedy pracuje s duálním rozdělením, které uměle dělí svět. Jedni disponují mocí, druzí jsou moci podřízeni. Jakákoliv odlišnost či jinakost pak signalizuje, že si na dotyčného máme dát pozor (Bartůňková 2009: 24).

Pickering (2001) popisuje „ty druhé“ jako kohokoliv odlišného od většinové populace. Koncept „těch druhých“, k jehož popisu se používají právě stereotypy, je velmi dobře aplikovatelný na vnímání lidí z rozvojových zemí. Svět je podle tohoto konceptu možné rozdělit na Sever a Jih (popřípadě Západ a Východ).

V části světa označované jako Sever (resp. Západ) se považuje za standardní být vzdělaný, umytý, mít kde bydlet, jezdit v autech, či ovládat nejmodernější techniku. Lidé žijící na Jihu (resp. Východě), pro něž všechny nebo některé tyto atributy neplatí, jsou podle tohoto dělení „nenormální“, jiní, tedy „ti druzí“. Kdokoliv odlišný od „normální“ populace je tedy vnímán negativně, jako odchylka od normy, jako druhořadý. (Tejkalová 2007: 35).

4. Týden a Reflex jako analyzované mediální produkty

4.1 Týden

Časopis **Týden** je zpravodajský týdeník vycházející od roku 1994. Přináší zprávy, analýzy, reportáže, rozhovory a komentáře z domova i ze světa. Obsahuje množství přehledných grafů a moderní grafiku.¹³ Vydavatelem periodika, které čítá přibližně 100 stran ve formátu A4 (21.0 × 29.7 cm), je společnost Mediacop, s. r. o.¹⁴ Stálými rubrikami jsou Události, Svět, Ekonomika, Kultura a Moderní život. V námi zkoumaném období, tedy v roce 2005 a 2009, se africká tematika v textech a na fotografiích vyskytovala v drtivé většině v rubrice Svět a Reportáž. Existuje také elektronická odnož Týden.cz dostupná na www.tyden.cz.

4.2 Reflex

Časopis **Reflex** je společenský týdeník vycházející od roku 1990. Čtenářům přibližuje aktuální témata a zajímavé osobnosti naší doby.¹⁵ Vydavatelství Ringier ČR, a. s. prezentuje Reflex jako „*prestižní společenský týdeník, který jde vždy k jádru věci a neuhýbá před konfrontací. Inteligentnímu čtenáři předkládá originální a neotřelý pohled na aktuální společenská, kulturní i politická témata; představuje české i světové osobnosti v prestižních interview a nabízí nové úhly pohledu na svět i životní styl.*“¹⁶ Periodikum čítá přibližně 70 až 100 stran ve formátu 21.7 x 29.0 cm.¹⁷ Unie vydavatelů udělila Reflexu v letech 2005, 2006 a 2007 třikrát po sobě 1. místo a titul Časopis roku v kategorii Společenský časopis. Mezi stálé rubriky patří Aktuálně, Reflexe, Rozhovor Reflexu, Reportáž a Vandr. V námi zkoumaném období byla africká tematika k nalezení nejčastěji v rubrikách Reportáž, Genius loci nebo Vandr. Internetová verze časopisu je k dispozici na www.reflex.cz.

¹³ ČASOPISOVÝ PORTÁL. *Týden* [online]. Časopisový portál: c2009, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.casopisovy-portal.cz/casopis/tyden>>.

¹⁴ PERIODIK. *Časopis Týden* [online]. Periodik: c2010, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.periodik.cz/predplatne/casopis.php?akce=titul&titul=9072>>.

¹⁵ ČASOPISOVÝ PORTÁL. *Reflex* [online]. Časopisový portál: c2009, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.casopisovy-portal.cz/casopis/reflex>>.

¹⁶ RINGIER AXEL SPRINGER. *Reflex* [online]. Ringier Axel Springer CZ a.s.: c2011, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.ringier.cz/clanek/39/reflex>>.

¹⁷ PERIODIK. *Časopis Reflex* [online]. Periodik: c2010, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.periodik.cz/predplatne/casopis.php?form=search&q=Reflex>>.

5. Zobrazování Afriky na stránkách Týdne a Reflexu

5.1 Metodologie výzkumu

Ve výzkumné části bakalářské práce analyzujeme fotografie, které se vyskytly na stránkách týdeníku Reflex a Týden v roce 2005 a v roce 2009. Pozornost zaměřujeme na mediální obsahy týkající se Afriky a Afričanů.

Cílem této práce je zjistit, jakým způsobem se v časopisech Týden a Reflex zobrazuje Afrika a Afričané. Prostřednictvím kvantitativní obsahové analýzy se budeme snažit zjistit, zda na stránkách vybraných periodik existují ustálené způsoby reprezentace Afriky a Afričanů, popřípadě jaké. Budeme se snažit odhalit, zda dochází ke konstrukci stereotypů. Také se budeme zabývat otázkou, došlo-li v obou časopisech k posunu ve zpracování tématu, a v závěru budeme sledovat, jak velký prostor Týden a Reflex fotografiím s africkou tematikou na svých stránkách věnují, odkud čerpají a v jakých rubrikách se tyto fotografie nejčastěji objevují.

Pro účely našeho výzkumu jsme se v tezích původně rozhodli pro kvalitativní obsahovou analýzu a jako zkoumané období si zvolili ročníky 2005, 2006, 2007, 2008 a 2009 časopisů Týden a Reflex. K orientačnímu zjištění množství fotografií v jednotlivých ročnících obou periodik jsme tehdy zvolili databázi Newton Media Search, v níž jsme vyhledávali fotografie pod klíčovým slovem „Afrika“. Při fyzickém listování ročníky 2005, 2006, 2007, 2008 a 2009 časopisů Týden a Reflex jsme ale zjistili, že zvolená databáze nám poskytla výrazně méně fotografií než reálné tištěné verze Týdne a Reflexu a provedený předvýzkum tedy nebyl vypovídající. Z toho důvodu došlo po konzultaci s vedoucím práce k následujícím změnám oproti původně schváleným tezím:

1. Metoda výzkumu byla změněna z kvalitativní obsahové analýzy na kvantitativní obsahovou analýzu.
2. Zkoumané období bylo zkráceno z roku 2005, 2006, 2007, 2008 a 2009 na rok 2005 a 2009.

5.1.1 Kvantitativní obsahová analýza jako výzkumná metoda

Kvantitativní obsahová analýza, zkráceně obsahová analýza, spojená se jménem Bernarda Berelsona je tradičním nástrojem zkoumání mediálních obsahů (Trampota, Vojtěchovská 2010: 103). Bernard Berelson ji definuje jako „výzkumnou techniku pro objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace“ (Schulz 2004: 76). Tato metoda umožňuje zpracovat velké množství mediovaných obsahů a výsledky šetření přehledně znázornit číselnými hodnotami, tabulkami a grafy. Výsledkem a cílem obsahové analýzy je kvantitativní popis mediovaných obsahů (Schulz 2004: 29-30). Jejím charakteristickým rysem je vysoká míra strukturovanosti a vysoký stupeň ověřitelnosti (Schulz 2004: 29).

Kvantitativní obsahová analýza se skládá z několika základních částí. Na počátku stanovíme cíl zkoumání a formulujeme výzkumné otázky nebo hypotézy. V dalším kroku stanovíme výběrový soubor, tedy rozhodneme se, jaká média budeme analyzovat a za jaké období. Poté zvolíme kódovací jednotku analýzy – určíme, jakou část médií budeme rozebírat. V další fázi vymežíme vzorek zkoumání. Můžeme zkoumat zvolené kódovací jednotky z celého výběrového souboru, nebo jen z jeho části, tedy pouze příspěvky o určitém tématu (Trampota, Vojtěchovská 2010: 104 – 105).

Hlavní částí kvantitativní analýzy je konstrukce obsahových kategorií jednotlivých proměnných. „Proměnná je aspekt, který je na každé kódované jednotce zkoumán a který může nabývat různých kategorií.“ (Trampota, Vojtěchovská 2010: 114). Pro stanovení kategorií se používají dva postupy. Prvním z nich je tzv. emergent kódování (předběžné prozkoumání zkoumaného vzorku a následné vystavění kategorií, nebo tzv. a priori kódování (utváří kategorie na základě teoretické úvahy už před sběrem dat). Kategorie u každé proměnné se musí vzájemně vylučovat a zároveň pokrývat všechny možnosti. To znamená, že každá zkoumaná jednotka musí být zařaditelná do jedné kategorie dané proměnné a musí existovat dostatek kategorií, aby mohla být zařazena každá jednotka. Kategorizační systém by měl být reliabilní, jednotliví kódovači by měli třídít jednotky shodně a dojít ke stejným výsledkům. Proto se přistupuje k další fázi – zaškolení kódovačů. Po něm následuje samotné kódování obsahu, kdy kódovači u každé jednotky zaznamenávají, jakých kategorií proměnné nabývají. K tomu se využívá kódovací kniha neboli kódovací manuál, což je soupis proměnných, jejich kategorií a jim přiřazených číselných kódů. Zpravidla se používá software umožňující statistické zpracování výsledků analýzy (např. Statistical Package for Social Science). Následuje

analyzování shromážděných dat, jejich vyhodnocení a vytvoření závěrů (Trampota, Vojtěchovská 2010: 106 – 107).

I tato metoda má ale nedostatky. Podle kritiků jsou získaná kvantitativní data výsledkem kategorizačního systému, který ale vystavuje výzkumník. Proto je zpochybňována objektivita této metody (Trampota, Vojtěchovská 2010: 110).

Z pojetí kvantitativní obsahové analýzy vychází obrazová obsahová analýza, která zkoumá obsah vizuálních sdělení. Přestože obrazová sdělení a v nich ukryté vizuální informace mají schopnost emotivně ovlivňovat příjemce a formovat jejich názor na zveřejněné informace, byla obrazové analýze prozatím věnována menší pozornost než analýze textové. Důvodem menšího zájmu o tuto metodu bylo také přesvědčení, že obrazový záznam je věrným odrazem skutečnosti. Postupně ale došlo k přehodnocení názoru na obrazovou analýzu díky zjištění, že i přes použití záznamových přístrojů, které by měly věrně odrážet skutečnost, dochází při vzniku obrazového záběru k několikanásobné selekci. Například je nutno vybrat místo, ze kterého budeme fotografovat, či vybrat část skutečnosti a jednotlivé záběry skutečnosti, prostřednictvím nichž budeme informovat o dané události (Trampota, Vojtěchovská 2010: 156).

„Obrazová analýza tedy zjišťuje, jaké informace jsou prostřednictvím obrazů příjemcům předávány, jaké osoby, předměty nebo události jsou na nich vyobrazeny a jakým způsobem.“ (Trampota, Vojtěchovská 2010: 156 – 157). Obrazová analýza se často orientuje na sledování způsobů zobrazování některých sociálních skupin obyvatel, především menšin. Sleduje, v jakém prostředí jsou menšiny nejčastěji vyobrazeny, v jaké roli, v jakém postavení. To vše *„s ohledem na stereotypy (opakované obrazové ztvárnění ovlivňující význam sdělení), naraci (příběh nabízený příjemcům prostřednictvím vizuálních sdělení) a obrazový rámeček (jak se vizuální sdělení podílejí na konstruování celkového obrazu příslušné události).“* (Trampota, Vojtěchovská 2010: 157).

O obrazové obsahové analýze pojednává článek Philipa Bella *Obsahová analýza vizuálních obrazů*.¹⁸ Bell v tomto článku uvádí, že *„obsahová analýza výzkumníkům umožňuje provádět kvantitativní zobecnění o vizuálních a jiných formách reprezentací na bázi spolehlivé klasifikace a pozorování.“* (Bell 2002: 34).

¹⁸ Viz. BELL, Philip. Content Analysis of Visual Images. In VAN LEEUWEN, Theo; JEWITT, Carey. *Handbook of Visual Analysis*. London : SAGE Publications, 2002. s. 10-34. ISBN 0-7619-6476-2.

5.1.2 Výzkumné otázky

1. Jakým způsobem je vizuálně reprezentována Afrika a Afričané v týdeníku Reflex a Týden?
2. Došlo v roce 2009 ve srovnání s rokem 2005 ve vybraných periodikách k proměně zpracování tématu Afriky?
3. Existují v těchto periodikách ustálené způsoby reprezentace Afriky?
4. Může v této reprezentaci docházet ke konstruování stereotypů?
5. Jak velký prostor Reflex a Týden fotografím s africkou tematikou na svých stránkách věnují?

5.1.3 Stanovení výběrového souboru

Analýze jsme podrobili dvě celostátní periodika, týdeníky Týden a Reflex se všemi jejich rubrikami. Zkoumaným obdobím v případě obou časopisů byly roky 2005 a 2009, tedy období od 1.1. 2005 do 31. 12. 2005 a období od 1.1. 2009 do 31. 12. 2009.

5.1.4 Kódovací jednotka

Kódovací jednotkou byla fotografie s popiskem. S popiskem pracujeme jako s informací, kterou ale dále již neanalyzujeme. Velikost fotografie nebyla limitujícím prvkem, z analýzy jsme tedy fotografie s tematikou Afriky, které měly malý rozměr, nevylučovali.

5.1.5 Vymezení zkoumaného vzorku

Výzkumným vzorkem bylo 255 fotografií s tematikou Afriky otištěných v časopisech Týden a Reflex v roce 2005 a 2009.

5.1.6 Stanovení a charakteristika proměnných

Poněvadž jádrem kvantitativní obsahové analýzy je konstrukce obsahových kategorií jednotlivých proměnných, stanovili jsme na základě výzkumných otázek a po předběžném prozkoumání zkoumaného vzorku (tzv. emergent kódování) následující proměnné, které jsme pro účely analýzy charakterizovali.

Proměnné:

Periodikum – analyzujeme týdeníky Reflex a Týden.

Ročník – analyzujeme všechna čísla ročníků 2005 a 2009 časopisu Týden a stejně tak všechna čísla ročníků 2005 a 2009 časopisu Reflex.

Rozměr – zkoumáme velikost fotografií podle níže definovaných pěti základních rozměrů šířky fotografií v centimetrech.

Zdroj – sledujeme, zda byla fotografie převzata od agentury, zda pochází od redakčního fotografa, zda byla převzata ze soukromého archivu nebo z webových stránek.

Rubrika – sledujeme, v jakých rubrikách Týdne a Reflexu se fotografie s africkou tematikou objevují.

Motiv fotografií – na fotografiích se vyskytuje následující tematika:

Způsob obživy – za způsob obživy považujeme pouliční prodej potravin, vody, oblečení, novin, rybaření, těžbu nerostů, dále zde řadíme práci ve zdravotnictví (doktor, zdravotní sestra, ošetřovatelka), dělníky, pastevce, zemědělce, ale také hudebníky, sochaře či léčitele.

Běžný život – fotografie zachycuje život neohrožující každodenní dění v ulicích. Lidé na fotografii reprezentují činnost, která není ničím výjimečná a kterou může kdokoliv provozovat. Může to být činnost, která zajišťuje chod domácnosti, nebo manuální činnost, k níž není potřeba specifické vyšší vzdělání ani talent a která člověku poskytuje živobytí, nebo to může být činnost, která nevede k žádnému pracovnímu výkonu.

Tržiště – zobrazení místa, kde se odehrává obchodování a které je centrem dění.

Dav - ústředním prvkem a hlavním tématem fotografie je velké množství lidí, kteří se seskupili za nějakým účelem (např. tržiště, politické dění, práce, rituály...). V tomto velkém množství lidí jsou si buď všichni rovni, nebo na fotografii vyčnívají důležité postavy obklopeny množstvím lidí (např. politici).

Rituály – jsou jimi myšleny náboženské obřady (křest, pohřeb), léčitelství, tance domorodců.

Zábava – fotografie znázorňující sport (nejčastěji fotbal), filmové dění, ale také osoby při odpočinkové činnosti, hře (např. v kavárně nebo u vody).

Politické dění – zahrnuje jak fotografie politiků (prezidenti, diktátoři), tak snímky z probíhajících voleb, předvolebních shromáždění, politických jednání.

Chudoba – za chudobné jsou považováni lidé, kteří nedostatkem potravy, pitné vody, oblečení, dostačujícího obydlí, špatného přístupu ke zdravotní péči a ke vzdělávání strádají, protože se tyto prvky staly životním standardem spole. Řadíme sem i prostředí, kterému dominuje špína a trosky budov.

Nemoc – za nemoc se považuje HIV/AIDS, podvýživa či zranění.

Násilí – násilím se rozumí zobrazování lidí, zvířat nebo prostředí v situacích, kdy je patrná stopa násilného aktu. Zahrnuje povstalce, piráty, krvavé obličejce, požáry, bomby či odchyt zvířete.

Uniformy – fotografie zachycující vojáky či policii v pracovních uniformách.

Pomoc Africe – považuje se za ni rozvojová, humanitární a zdravotnická pomoc ze zahraničí i od Afričanů.

Emoce – na fotografiích je znatelný úsměv nebo smutek.

Děti – fotografie zobrazující děti od nemluvnat do cca 18 let, jednotlivce i skupiny dětí.

Běloši – fotografie ukazující bělochy.

Stavby – zahrnují jak architektonické památky, tak různé druhy lidských obydlí zachycené zevnitř i zvenčí (zděné domy, přístřešky, slaměné či hliněné domky, plechové kontejnery).

Zvířata – fotografie znázorňující domácí i ve volné africké přírodě žijící zvířata.

Příroda – za přírodu je považováno člověkem nepřetvořené přírodní území (na rozdíl od krajiny či zahrad přetvořených člověkem). Příroda hraje na fotografii podstatnou roli a je dominantní nebo stejně důležitá jako postavy či zvířata.

Pohlaví - rozlišuje se, zda se na fotografiích objevují muži, ženy nebo muži a ženy dohromady.

Společenská vrstva – rozlišuje se, zda se na fotografiích objevují elity (tj. veřejně známé osoby), střední třída (tj. prodavači, zdravotníci, farmáři, atd.) nebo chudí (tj. lidé trpící hmotným nedostatkem a špatným přístupem ke zdravotní péči a vzdělání).

Oděv – rozlišujeme, zda jsou osoby na fotografii oblečené podle tradic svojí země, západním způsobem nebo kombinací obojího.

5.1.7 Kódovací kniha

1. Periodikum

1. Týden

2. Reflex

2. Ročník

1. 2005

2. 2009

3. Rozměr

1. od 2,9 cm do 7 cm šířky snímku

2. od 7,1 cm do 16 cm šířky snímku

3. od 16,1 cm do 24 cm šířky snímku

4. od 24,1 cm do 32 cm šířky snímku

5. od 32,1 cm do 42 cm šířky snímku

4. Zdroj

1. agentura

2. redakční fotograf

3. soukromý archiv

4. webové stránky

5. Rubrika

5.1 Týden

1. Svět

2. Reportáž

3. Události

4. Kultura

5. Foto týdne

6. Aktuálně

7. Ekonomika

8. Téma

5.2 Reflex

1. Reportáž

2. Genius loci

3. Vandr

4. Osobnost

5. Fenomén
 6. A propos
 7. Analýza
 8. Portrét
 9. Reflexe
 10. Labyrint kultury
 11. Rozhovor Reflexu
-
6. Motiv fotografie
 - 6.1 Způsob obživy
 1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
 - 6.2 Běžný život
 1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
 - 6.3 Tržiště
 1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
 - 6.4 Dav
 1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
 - 6.5 Rituály
 1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
 - 6.6 Zábava
 1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
 - 6.7 Politické dění
 1. vyskytuje se

2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.8 Chudoba
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.9 Nemoc
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.10 Násilí
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.11 Uniformy
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.12 Pomoc Africe
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.13 Emoce
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.14 Děti
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit
- 6.15 Běloši
1. vyskytuje se
 2. nevyskytuje se
 3. nelze určit

6.16 Stavby

1. vyskytuje se
2. nevyskytuje se
3. nelze určit

6.17 Zvířata

1. vyskytuje se
2. nevyskytuje se
3. nelze určit

6.18 Příroda

1. vyskytuje se
2. nevyskytuje se
3. nelze určit

7. Pohlaví

1. muž
2. žena
3. 1 a 2
4. nelze určit

8. Společenská vrstva

1. elity
2. střední třída
3. chudí
4. nelze určit

9. Oděv

1. tradiční
2. západní
3. 1 a 2
4. nelze určit

5.2 Analýza fotografií

V následující kapitole budeme za pomoci grafů a tabulek popisovat výsledky výzkumu. K samotnému kódování nebyl využit statistický software, nýbrž kódování proběhlo ručně, zaznamenáváním údajů do tabulky v Excelu (viz. příloha č. 6). Při analýze budeme postupovat podle jednotlivých proměnných, jak byly seřazeny v kódovací knize.

Periodikum

Ročník

V rámci analýzy jsme zkoumali soubor 255 fotografií s africkou tematikou. Týden otiskl v roce 2005 85 fotografií, Reflex jich v tomtéž roce otiskl 103. Podstatným zjištěním je ale velký pokles počtu fotografií v roce 2009 v obou časopisech. Týden otiskl v roce 2009 pouhých 23 fotografií, Reflex 44 fotografií. To znamená, že v obou periodikách kleslo množství fotografií s africkou tematikou zhruba na třetinu (tabulka č.1).

Tabulka č. 1

Proměny počtu fotografií ve zkoumaných obdobích

	Týden	Týden v %	Reflex	Reflex v %
2005	85	78,70 %	103	70,07 %
2009	23	21,30 %	44	29,93 %
Celkem	108	100 %	147	100 %

Rozměr

Poněvadž jedna strana časopisu Týden se skládá ze tří sloupců, přičemž šířka jednoho sloupce měří 5,6 cm, kdežto jedna strana Reflexu obsahuje sloupce čtyři, přičemž šířka jednoho sloupce měří 4,5 cm, bylo stanoveno pět základních rozměrů, podle nichž posuzujeme velikost fotografie. Bude tak možno provést komparaci velikosti fotografií v Týdnu ve srovnání s Reflexem. Výsledky analýzy ukazují, že Týden nejvíce používá rozměry 7,1 – 16 cm šířky snímku, a to jak v roce 2005 (50 % snímků), tak v roce 2009 (74 % snímků). Hojně používá také rozměry 2,9 – 7 cm šířky snímku, v roce 2005 to bylo 44 % snímků a v roce 2009 22 % snímků. Naopak Reflex tento nejmenší rozměr téměř nepoužíval ani v roce 2005 (0,1 % snímků), ani v roce

2009 (0 % snímků). Největší počet snímků v Reflexu dosahoval rozměrů 7,1 – 16 cm šířky snímku (stejně jako Týden). V roce 2005 to bylo 65 % snímků a v roce 2009 59 % snímků. Druhým nejpoužívanějším rozměrem Reflexu bylo 16,1 - 24 cm šířky snímku. V roce 2005 mělo tuto velikost 20 % procent fotografií a v roce 2009 23 % fotografií. Naopak Týden tento rozměr použil v roce 2005 pouze na 1 % fotografií a v roce 2009 na 4 % fotografií. Druhý největší rozměr využil Reflex v roce 2005 na 12 % snímků, v roce 2009 na 9 % snímků. Týden tento rozměr v roce 2009 neotiskl vůbec a v roce 2005 se rozměr objevil na 2% fotografií. Největší rozměr 32,1 – 42 cm šířky snímku otiskl Reflex v roce 2009 na 9 % snímků, v roce 2005 to byly 3 % snímků. Podobně na tom byl také Týden, který v roce 2005 použil největší rozměr na 4 % procentech snímků, kdežto v roce 2009 se tento rozměr ve zkoumaném vzorku nevyskytl vůbec (tabulka č. 2).

Tabulka č. 2

Rozměry fotografií

	Týden 2005	Týden 2009	Reflex 2005	Reflex 2009
2,9 – 7 cm šířky snímku	37...43,53 %	5...21,74 %	1...0,97 %	0...0 %
7,1 – 16 cm šířky snímku	42...49,41 %	17...73,91 %	67...65,05 %	26...59,10 %
16,1 - 24 cm šířky snímku	1...1,18 %	1...4,35 %	20...19,42 %	10...22,72 %
24,1 – 32 cm šířky snímku	2...2,35 %	0...0 %	12...11,65 %	4...9,09 %
32,1 – 42 cm šířky snímku	3...3,53 %	0...0 %	3...2,91 %	4...9,09 %
Celkem	85...100 %	23...100 %	103...100 %	44...100 %

Zdroj

Obě periodika používala čtyři zdroje, z nichž čerpala fotografie, které se objevily na stránkách Týdne a Reflexu. Z analýzy vyplývá, že Týden nejhojněji využíval služeb agentur. V roce 2005 to bylo z 65 %, v roce 2009 dokonce agenturu jako zdroj uvedl u všech fotografií. Jinak tomu bylo u Reflexu, který v roce 2005 agenturní snímek využil jen na 9 % snímků a v roce 2009 na 5 % snímků. Nejvíce Reflex využíval služeb redakčních fotografů a to jak v roce 2005 (80 % snímků), tak v roce 2009 (57 % snímků). Týden otiskl v roce 2005 30 % snímků od redakčních fotografů, 5 % snímků v tomtéž roce pocházelo ze soukromých archivů. Reflex je v roce 2005 použil pro

získání 12 % snímků a v roce 2009 pro získání 39 % snímků. Obě periodika nejméně využívala možností získat fotografie prostřednictvím webových stránek. Reflex v obou sledovaných obdobích nevyužil této možnosti ani jednou, Týden pouze v roce 2005 na 1,2 % snímků (tabulka č. 3).

Tabulka č. 3

Zdroje pro získání fotografií

	Týden 2005	Týden 2009	Reflex 2005	Reflex 2009
Agentura	55... 64,70 %	23...100 %	9...8,74 %	2...4,54 %
Redakční fotograf	25...29,41 %	0...0 %	82...79,61 %	25...56,82 %
Soukromý archiv	4...4,71 %	0...0 %	12...11,65 %	17...38,64 %
Webové stránky	1...1,18 %	0...0 %	0...0 %	0...0 %
Celkem	85...100 %	23...100 %	103...100 %	44...100 %

Rubrika

Fotografie s africkou tematikou se v námi sledovaném období vyskytovaly v jednotlivých rubrikách časopisů následovně. Týden v roce 2005 otiskl největší část (55 %) snímků v rubrice Svět, následovala rubrika Reportáž (34 % snímků), Události (5% snímků), Kultura (4 % snímků) a Foto týdne (2 % snímků). V roce 2009, kdy nastal znatelný propad v počtu otištěných snímků, dominovaly fotografie s africkou tematikou taktéž v rubrice Svět (87 % snímků). 4 % snímků se tehdy objevily ještě v rubrice Aktuálně, Ekonomika a Téma. V rubrice Reportáž, Události, Kultura a Foto týdne v roce 2009 africké snímky chyběly (tabulka č. 4).

Tabulka č. 4

Výskyt fotografií v rubrikách časopisu Týden

	Týden 2005	Týden 2005 v procentech	Týden 2009	Týden 2009 v procentech
Svět	47	55,30 %	20	86,95 %
Reportáž	29	34,12 %	0	0 %
Události	4	4,70 %	0	0 %
Kultura	3	3,53 %	0	0 %
Foto týdne	2	2,35 %	0	0 %
Aktuálně	0	0 %	1	4,35 %
Ekonomika	0	0 %	1	4,35 %
Téma	0	0 %	1	4,35 %
Celkem	85	100 %	23	100 %

Reflex v roce 2005 otiskl nejvíce fotografií v rubrice Reportáž (37 %), následovala rubrika Genius loci (18%) a Vandr (11%). Naopak v roce 2009 se v časopise neobjevil jediný snímek v rubrice Reportáž a 52 % snímků s africkou tematikou obsahovala rubrika Genius loci. V rubrice Vandr se objevilo 36 % snímků. Mezi další rubriky, v nichž se v roce 2005 vyskytly fotografie s africkou tematikou, patří Osobnost (10 %), Fenomén (9 %). A propos (6 %), Analýza (6 %) a Portrét (2%). V roce 2009 se v těchto pěti rubrikách ale neobjevil žádný africký snímek. Třetí na africké snímky nejbohatší rubrikou byl v roce 2009 Rozhovor Reflexu (7 %) a poslední rubrikou byla Reflexe (5 % snímků). V roce 2005 se v Reflexi objevily 2 % snímků a v Labyrintu kultury 1 % snímků (tabulka č. 5).

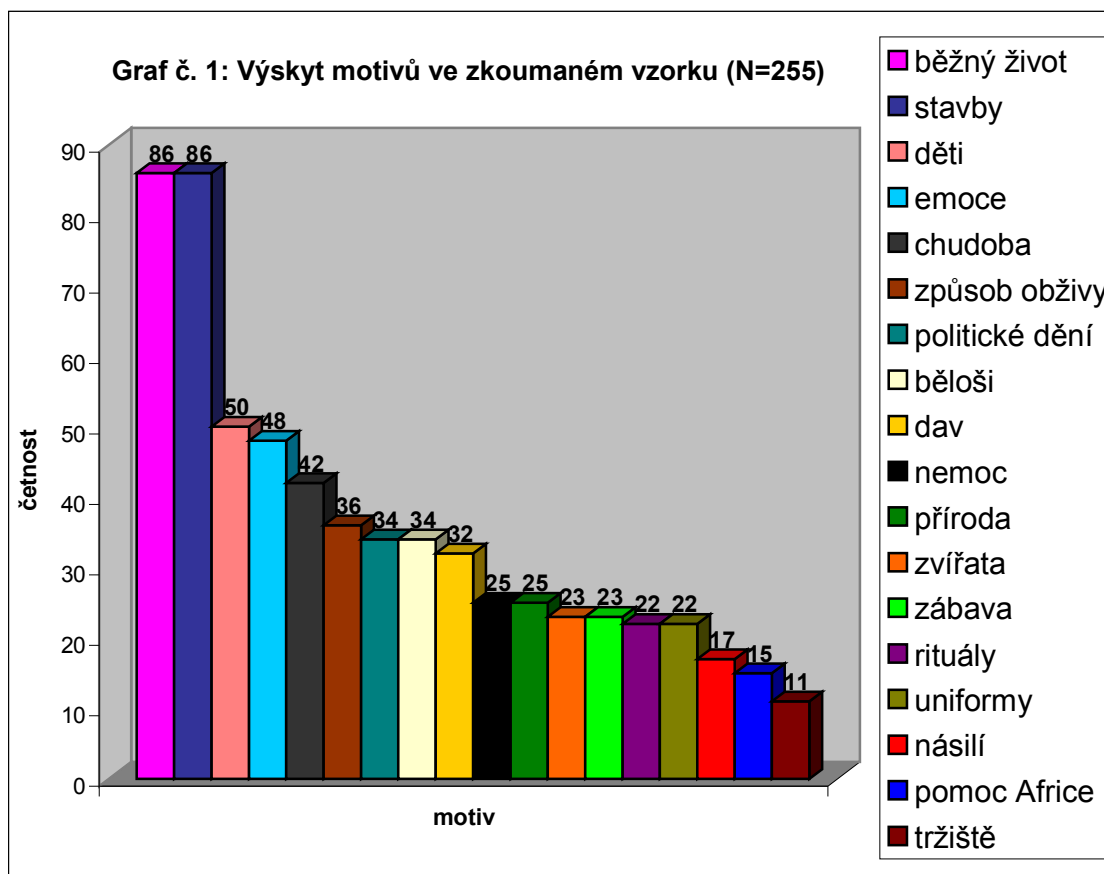
Tabulka č. 5

Výskyt fotografií v rubrikách časopisu Reflex

	Reflex 2005	Reflex 2005 v procentech	Reflex 2009	Reflex 2009 v procentech
Reportáž	38	36,89 %	0	0 %
Genius loci	18	17,48 %	23	52,27 %
Vandr	11	10,68 %	16	36,36 %
Osobnost	10	9,70 %	0	0 %
Fenomén	9	8,74 %	0	0 %
A propos	6	5,83 %	0	0 %
Analýza	6	5,83 %	0	0 %
Portrét	2	1,94 %	0	0 %
Reflexe	2	1,94 %	2	4,55 %
Labyrint kultury	1	0,97 %	0	0 %
Rozhovor Reflexu	0	0 %	3	6,82 %
Celkem	103	100 %	44	100 %

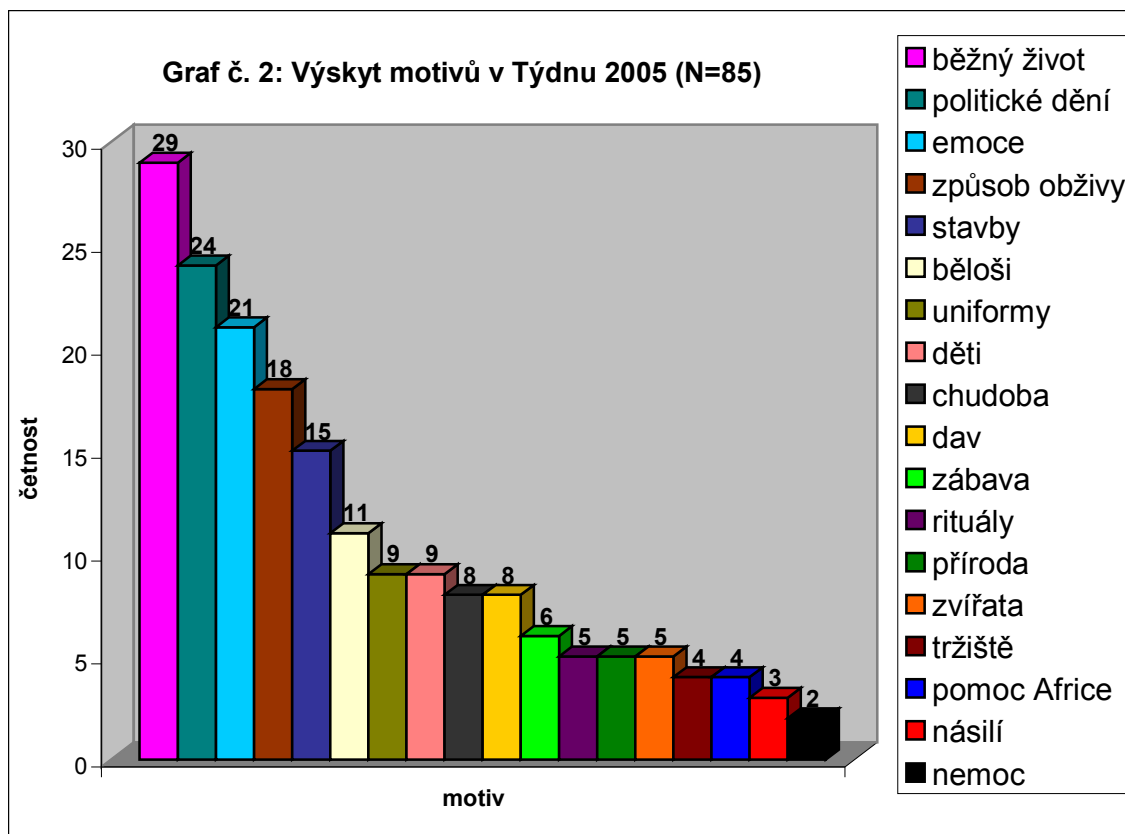
Motiv fotografie

Následujících pět grafů znázorňuje výskyt 18 motivů, které jsme na fotografiích našli při tvorbě kategorií. Zaznamenávali jsme, zda se daný motiv na fotografii vyskytuje, nevyskytuje, či zda jej nelze určit. Pro přesné provedení analýzy jsme jednotlivé proměnné definovali. Jejich charakteristika je k nalezení výše (5.1.6). V příloze č. 5 se nachází podrobnější grafy, v nichž je zaznamenán výskyt, absence a možnost určitelnosti jednotlivých motivů.

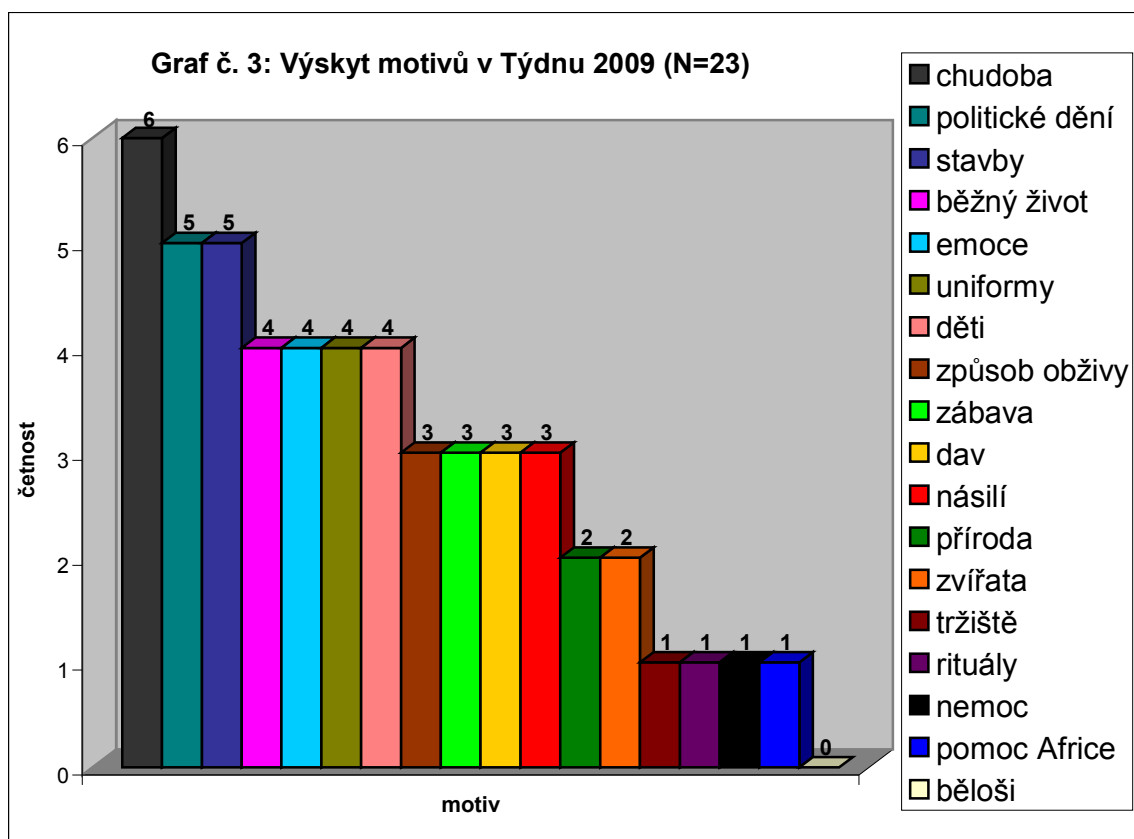
Graf č. 1 ukazuje, že ve zkoumaném vzorku 255 fotografií složeném ze snímků z Týdne z roku 2005 a 2009 a z Reflexu z roku 2005 a 2009 se nejčastěji objevoval motiv běžného života a staveb. Z podrobnější analýzy vyplývá, že se *běžný život* a *stavby* vyskytly na 86 snímcích, na 169 se nevyskytly a všechny snímky bylo možno určit. Druhým nejčastějším motivem byly *děti*, které se objevily na 50 snímcích, na 204 snímcích chyběly a 1 snímek nešlo určit. *Emoce* jsme našli na 48 snímcích, na 154 se nevyskytly a 51 snímků nebylo možno určit. *Chudoba* se vyskytla na 42 snímcích, na 213 snímcích se nevyskytla a všechny snímky bylo možno určit. *Způsob obživy* byl znázorněn na 36 snímcích, na 219 snímcích se nevyskytoval a všechny snímky bylo možné určit. *Politické dění* se objevilo na 34 snímcích, na 221 snímcích se nevyskytovalo a všechny snímky bylo možno určit. Úplně stejně tomu bylo u výskytu *bělochů* na fotografiích. *Dav* byl zjištěn na 32 snímcích, na 223 snímcích se nevyskytoval a všechny snímky bylo možno určit. *Nemoc* a *příroda* se objevily shodně na 25 snímcích, na 230 snímcích se nevyskytly a všechny snímky bylo možno určit. *Zvířata* a *zábava* se shodně objevily na 23 snímcích, na 232 snímcích se nevyskytly a všechny fotografie bylo možno určit. *Rituály* a *uniformy* se shodně objevily na 22

snímcích, na 233 snímcích se tyto motivy nevyskytovaly a všechny snímky bylo možno určit. *Násilí* se objevilo na 17 snímcích, na 238 se nevyskytlo a všechny snímky bylo možno určit. Nejřidčeji se v Týdnu a Reflexu objevil motiv pomoci Africe a tržiště. *Pomoc Africe* znázorňovalo 15 fotografií, na 240 fotografiích se tento motiv nevyskytl a všechny snímky bylo možno určit. Posledním motivem je *tržiště*, které se objevilo na 11 snímcích, na 244 snímcích se nevyskytlo a všechny snímky bylo možno určit.

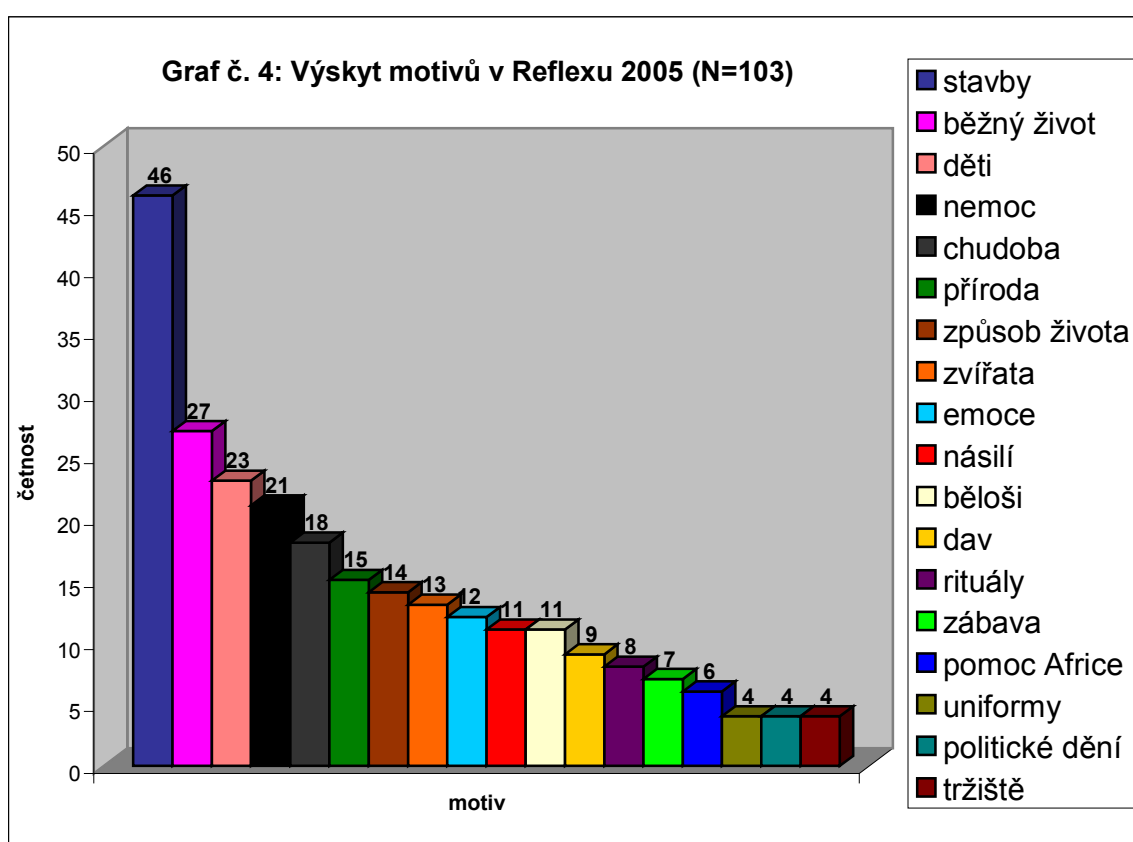
Z grafu č. 2 vyplývá, v jakém množství se jednotlivé motivy objevily v časopise Týden v roce 2005. Nejčastěji se vyskytoval *běžný život*, který byl patrný na 29 snímcích z celkového množství 85 fotografií. Na 56 snímcích se běžný život nevyskytoval a všechny snímky bylo možno určit. *Politické dění* se vyskytovalo na 24 snímcích, na 61 snímcích se tento motiv nevyskytoval a všechny snímky bylo možno určit. *Emoce* se vyskytly na 21 snímcích, na 53 snímcích chyběly a 11 snímků nebylo možné určit. *Způsob obživy* se objevil na 18 fotografiích, na 67 snímcích chyběl a všechny snímky bylo možno určit. *Stavby* znázorňuje 15 fotografií, na 70 snímcích se nevyskytovaly a všechny snímky bylo možno určit. Na 11 snímcích se objevili *běloši*, kteří se nevyskytli na 74 snímcích a všechny fotografie bylo možno určit. *Uniformy* a

děti se shodně objevily na 9 fotografiích, na 76 snímcích se tyto motivy nevyskytovaly a všechny snímky bylo možno určit. *Chudoba* a *dav* se vyskytly na 8 fotografiích, na 77 se tyto motivy neobjevily a všechny snímky bylo možno určit. Na 6 fotografiích se vyskytla *zábava*, která chyběla na 79 snímcích, všechny snímky bylo možno určit. *Rituály*, *příroda* a *zvířata* se objevily shodně na 5 fotografiích, přičemž na 80 snímcích se tyto motivy nevyskytovaly a všechny snímky bylo možno určit. *Tržiště* a *pomoc Africe* se vyskytly na 4 fotografiích, na 81 snímcích se tyto motivy nevyskytovaly a všechny snímky bylo možno určit. Nejméně se v Týdnu v roce 2005 objevovalo násilí a nemoc. *Násilí* se vyskytlo na 3 fotografiích, na 82 snímcích chybělo a všechny snímky bylo možno určit. *Nemoc* se vyskytla na 2 fotografiích, na 83 snímcích se nevyskytla a všechny snímky bylo možno určit.

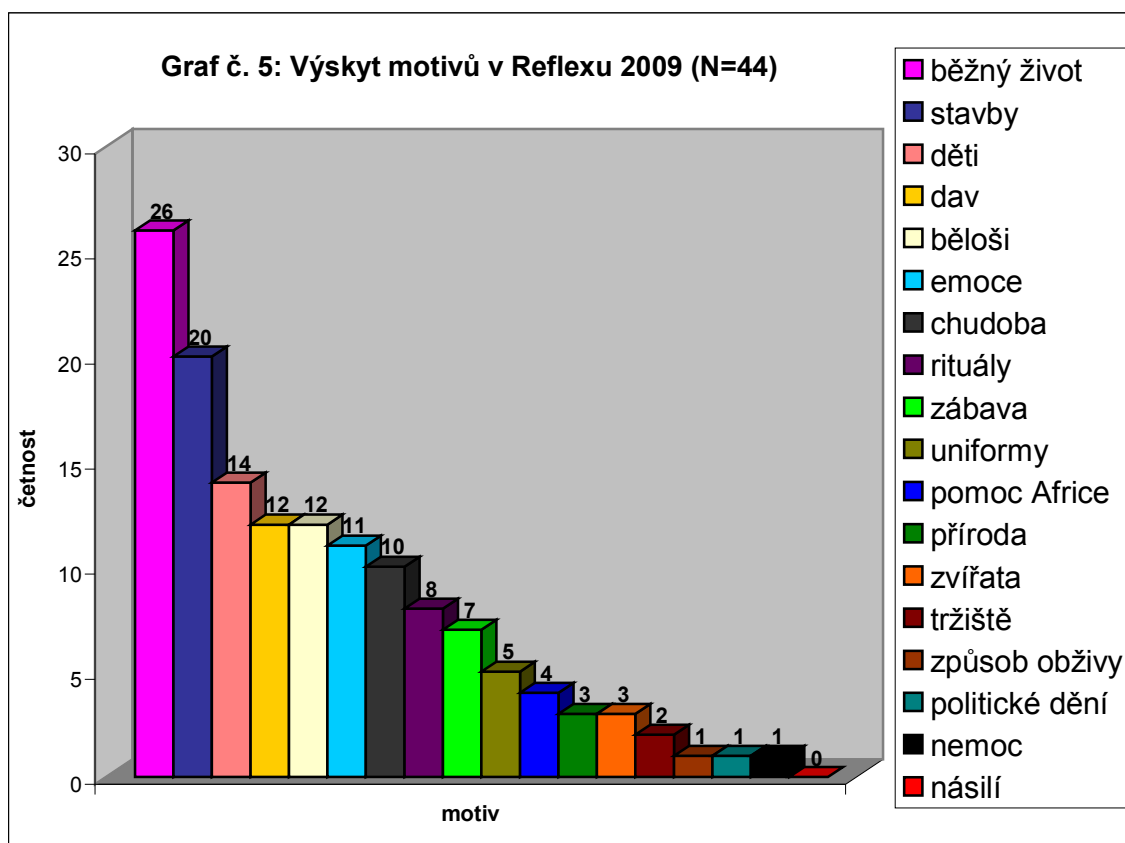
Z grafu č. 3 vyplývá, že z celkového množství 23 fotografií otištěných v Týdnu v roce 2009 se na 6 snímcích vyskytl motiv *chudoby*. Na 17 snímcích se tento motiv nevyskytoval a všechny snímky bylo možné určit. Analýza dále ukázala, že druhým nejčastějším motivem bylo *politické dění* a *stavby*, které se vyskytly na shodně na 5 fotografiích. Na 18 snímcích se tyto motivy neobjevily a všechny snímky bylo možné

určit. *Běžný život*, *emoce*, *uniformy* a *děti* se vyskytly shodně na 4 fotografiích. Běžný život, uniformy a děti se nevyskytly na 19 snímcích a všechny snímky bylo možno určit. Emoce se nevyskytly na 16 snímcích a 3 snímky nebylo možné určit. *Způsob obživy*, *zábava*, *dav* a *násilí* se shodně vyskytly na 3 fotografiích. Na 20 snímcích tyto motivy chyběly a všechny snímky bylo možno určit. Na dvou snímcích se shodně vyskytla *příroda* a *zvířata*, na 21 snímcích tyto motivy chyběly a všechny snímky bylo možno určit. *Tržiště*, *rituály*, *nemoc* a *pomoc Africe* se vyskytly ve zkoumaném vzorku pouze na 1 fotografii, přičemž na 22 snímcích se tyto motivy nevyskytly a všechny snímky bylo možno určit. Vůbec se ve zkoumaném období nevyskytli na fotografiích *běloši*.

Z grafu č. 4 je patrné, že Reflexu v roce 2005 dominoval motiv staveb. Z celkového množství 103 fotografií se *stavby* objevily na 46 snímcích, na 57 chyběly a všechny snímky bylo možno určit. *Běžný život* se objevil na 27 fotografiích, na 76 se nevyskytoval a všechny snímky bylo možno určit. Dále výskyt jednotlivých motivů pozvolna klesal. *Děti* se vyskytly na 23 fotografiích, na 80 snímcích chyběly a všechny snímky bylo možno určit. Na 21 snímcích se objevila *nemoc*, která se na 83 snímcích nevyskytovala a všechny snímky bylo možno určit. *Chudoba* se vyskytla na 18

fotografiích, na 85 snímcích chyběla a všechny snímky bylo možno určit. Na 15 snímcích se objevila *příroda*, přičemž na 88 snímcích se nevyskytovala a všechny snímky bylo možno určit. *Způsob života* se vyskytl na 14 fotografiích, na 89 snímcích se motiv neobjevil a všechny snímky bylo možno určit. *Zvířata* se objevila na 13 fotografiích, na 90 snímcích se nevyskytovala a všechny snímky bylo možno určit. Na 12 fotografiích byly viditelné *emoce*, přičemž na 63 snímcích byla absence emocí a 28 snímků nebylo možno určit. Motivy *násilí* a *běloši* se vyskytly shodně na 11 fotografiích, na 92 snímcích tyto motivy chyběly a všechny snímky bylo možno určit. Motiv *davu* se vyskytl na 9 fotografiích, na 94 snímcích se dav nevyskytl a všechny snímky bylo možno určit. 8 snímků bylo věnovaných *rituálům*, na 95 fotografiích se rituály nevyskytly a všechny snímky bylo možno určit. *Zábava* se objevila na 7 fotografiích, na 96 snímcích chyběla a všechny snímky bylo možno určit. Na 6 snímcích se vyskytl motiv *pomoci Africe*, který se na 97 snímcích neobjevil a všechny snímky bylo možno určit. Nejméně často se v Reflexu v roce 2005 objevily *uniformy*, *politické dění* a *tržiště*. Tyto motivy se vyskytly na 4 fotografiích, na 99 snímcích chyběly a všechny snímky bylo vždy možno určit.

Graf č. 5 znázorňuje výskyt jednotlivých motivů v Reflexu v roce 2009. Vyplývá z něj, že z celkového množství 44 fotografií se na 26 z nich objevil *běžný život*. Tento motiv se nevyskytl na 18 snímcích, což znamená, že ze všech zkoumaných období a motivů v tomto případě běžný život jako jediný dosáhl nadpoloviční většiny výskytu. Všechny snímky bylo možno určit. Druhým nejčastějším motivem byly *stavby*, které se vyskytly na 20 fotografiích, na 24 snímcích chyběly a všechny snímky bylo možno určit. Na 14 snímcích byly znázorněny *děti*, které se na 29 snímcích nevyskytovaly a 1 snímek nebylo možno určit. *Dav* a *běloši* se shodně objevují na 12 fotografiích. Na 32 snímcích se tyto motivy nevyskytly a všechny snímky bylo možno určit. *Emoce* byly patrné z 11 snímků, přičemž na 24 snímcích se emoce nevyskytovaly a 9 snímků nebylo možno určit. *Chudoba* byla znázorněna na 10 fotografiích, na 34 snímcích se nevyskytla a všechny snímky bylo možno určit. Na 8 fotografiích se vyskytly *rituály*, které chyběly na 36 snímcích a všechny snímky bylo možno určit. *Zábava* se objevila na 7 fotografiích, na 27 snímcích se nevyskytla a všechny snímky bylo možno určit. Na 5 fotografiích se vyskytly *uniformy*, na 39 snímcích tento motiv chyběl a všechny snímky bylo možno určit. *Pomoc Africe* byla znázorněna na 4 fotografiích, na 40 snímcích se nevyskytla a všechny snímky bylo možno určit. *Příroda* a *zvířata* se shodně objevily na 3 fotografiích. Na 31 snímcích tyto motivy chyběly a všechny snímky bylo možno určit. 2 snímky znázorňovaly *tržiště*, které na 42 fotografiích chybělo, a všechny snímky bylo možno určit. Motivy způsob obživy, politické dění, nemoc a násilí dosáhly v Reflexu v roce 2009 nejmenšího výskytu. Způsob obživy, politické dění a nemoc se vyskytly shodně vždy pouze na 1 fotografii, přičemž na 43 snímků se tyto motivy nevyskytovaly a všechny snímky bylo vždy možno určit. Ani jedenkrát se nevyskytl v tomto období motiv násilí.

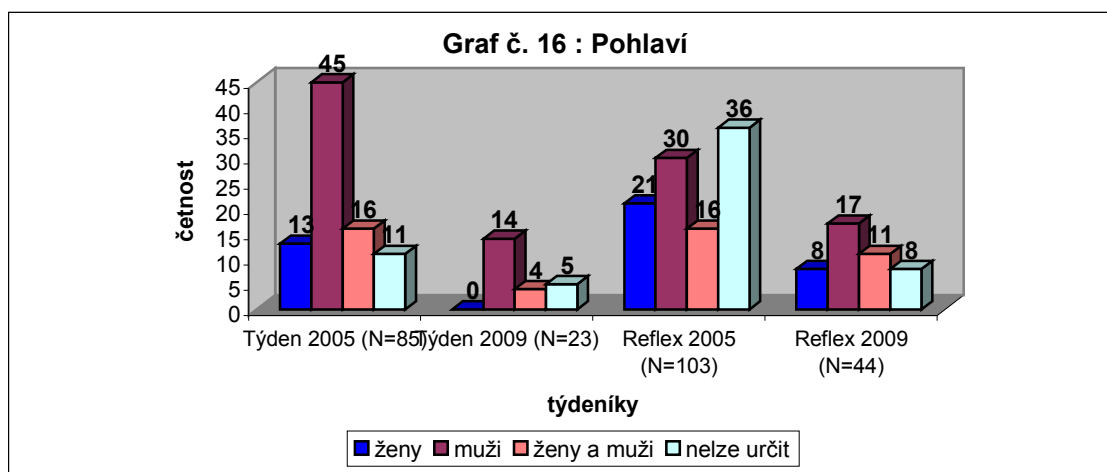
Protože se na většině fotografií objevují lidé, analyzovali jsme také výskyt pohlaví, společenských vrstev a oděvu ve zkoumaném vzorku.

Pohlaví

Zjišťovali jsme, v jakém množství se na fotografiích vyskytují muži, ženy, muži a ženy dohromady a kolik fotografií nelze určit (na takovém snímku je příroda, zvířata, děti či pohlaví postavy není kvůli její drobné velikosti rozpoznatelné).

Z grafu č. 6 vyplývá, že Týden v roce 2005 nejvíce znázorňoval muže (45 snímků), muži a ženy dohromady se objevili na 16 snímcích, samotné ženy na 13 snímcích a 11 fotografií nebylo možno určit. V roce 2009 Týden opět v největší míře zobrazoval muže (14 snímků), muži a ženy dohromady se objevili na 4 fotografiích, 5 snímků nebylo možno určit a samotné ženy se neobjevily ani jednou.

Reflex v roce 2005 i 2009 taktéž více zobrazoval muže než ženy. V roce 2005 se v Reflexu muži objevili na 30 fotografiích a ženy na 21 snímcích. Muži a ženy dohromady se vyskytli na 16 snímcích, nicméně nevyššího výskytu dosáhla kategorie nelze určit (36 snímků). Tento výsledek mohl být způsoben skutečností, že Reflex v roce 2005 hojně zobrazoval přírodu a zvířata, kde se lidé nevyskytovali, a také děti, jimž jsme v analýze pohlaví nepřisuzovali. V roce 2009 se muži vyskytli na 17 snímcích, muži a ženy dohromady na 11 snímcích a ženy samotné na 8 snímcích. 8 fotografií nebylo možno určit.

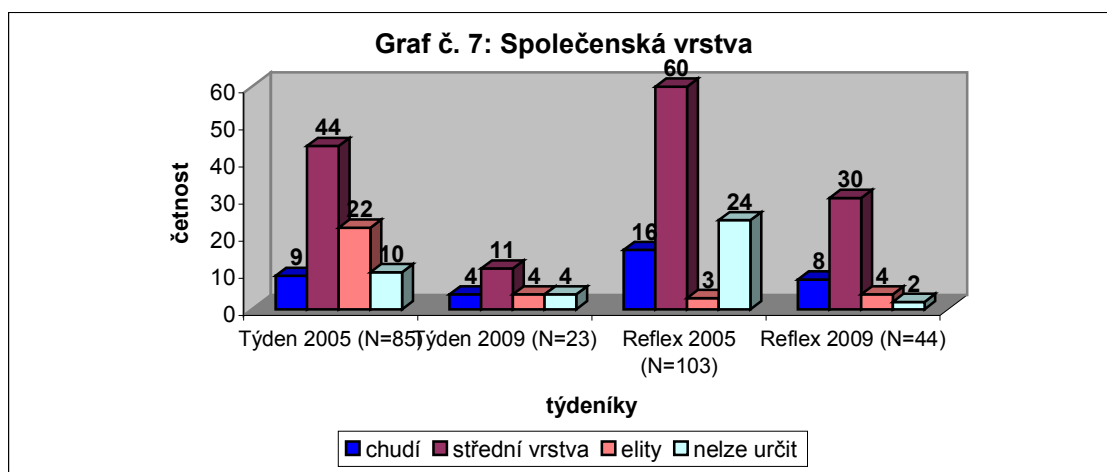

Společenská vrstva

Analýza dále ukázala, jaké společenské vrstvy jsou nejčastěji zobrazovány. Jako elity jsme definovali veřejně známé osoby (politici, sportovci, hudebníci atd.). Do střední třídy patřili lidé, kteří jsou si prací schopni obstarat dostačující životní podmínky (prodavači, farmáři, zdravotníci, atd.). Za chudé jsme považovali osoby trpící hmotným nedostatkem a špatným přístupem ke zdravotní péči a vzdělání. Fotografie, na nichž se objevila příroda a zvířata, nebylo možno určit.

Z grafu č. 7 vyplývá, že nejčastěji byla zobrazována střední třída. Týden v roce 2005 střední třídu ukázal na 44 snímcích, poté následovaly elity (22 snímků), 10 fotografií nebylo možno určit a chudí se vyskytli jen na 9 snímcích. V roce 2009 se v Týdnu opět nejvíce objevovala střední třída (11 snímků), chudí a elity se vyskytli shodně na 4 snímcích a nebylo možno určit taktéž 4 snímky.

V Reflexu se v roce 2005 taktéž nejhojněji vyskytovala střední třída (60 snímků). 24 snímků nebylo možno určit, chudí se vyskytli na 16 snímcích a elity pouze na 3 snímcích. V roce 2009 se na stránkách Reflexu opět v největší míře objevila střední třída (30 snímků), po ní následovali chudí (8 snímků), elity (4 snímky) a 2 snímky nebylo možno určit.

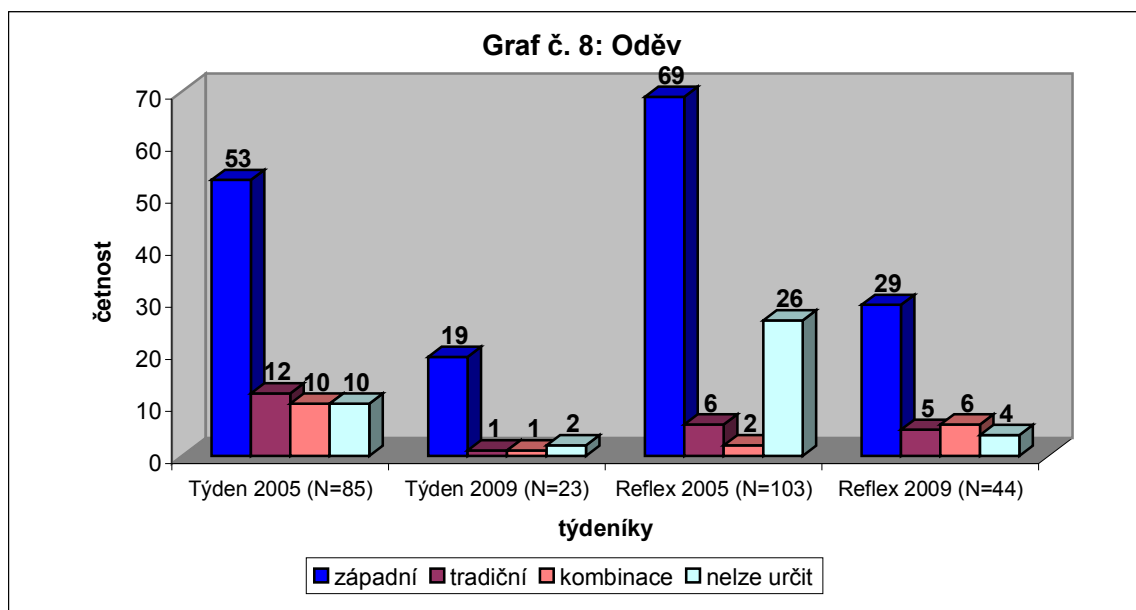

Oděv

Výrazným motivem pozorovatelným na fotografiích lidí byl jejich oděv. Analýza rozlišovala, zda jsou postavy na fotografii oblečené západním způsobem, podle tradic svojí země, kombinací obojího nebo zda oděv nelze určit (v případě, že se na fotografii neobjevuje oděná postava nebo je příliš malé velikosti).

Graf č. 8 ukazuje, že obě periodika v drtivé většině zobrazují postavy oděné západním způsobem. V Týdnu se v roce 2005 vyskytlo z celkového množství 85 fotografií 53 snímků postav oděných západním způsobem, na 12 snímcích byli lidé oděni tradičně, na 10 snímcích se vyskytovala kombinace západního a tradičního způsobu oblékání a 10 snímků nebylo možno určit. V roce 2009 Týden opět nejčastěji postavy zachycuje v západním oděvu. Z celkového počtu 23 fotografií se západní oděv objevil na 19 fotografiích, tradiční oděv a kombinace tradičního a západního oděvu se objevila shodně na 1 fotografii a 2 snímky nebylo možno určit.

Reflex v roce 2009 v největší míře zobrazoval osoby oděné západním způsobem. Z celkového počtu 103 fotografií se západní způsob vyskytl na 69 snímcích, 26 snímků nebylo možno určit, protože se hojně vyskytovala příroda a zvířata. Tradiční oděv byl k vidění na 6 fotografiích a na 2 snímcích se vyskytovala kombinace tradičního a západního oděvu. V roce 2009 Reflex taktéž nejčastěji zobrazoval osoby oblečené západním způsobem. Z celkového počtu 44 snímků se západně oděné postavy vyskytly na 29 fotografiích, tradiční oděv na 5 snímcích, kombinace obojího byla k vidění na 6 snímcích a 4 fotografie nebylo možno určit.

Závěr

Předkládaná bakalářská práce si dala za cíl zjistit, jakým způsobem časopisy Týden a Reflex zobrazovaly Afriku a Afričany na svých stránkách v letech 2005 a 2009. Zkoumáno bylo 255 fotografií s africkou tematikou otištěných ve vybraných periodikách a sledovaném období. V úvodu praktické části práce bylo položeno pět výzkumných otázek:

1. Jakým způsobem je vizuálně reprezentována Afrika a Afričané v týdeníku Reflex a Týden?
2. Došlo v roce 2009 ve srovnání s rokem 2005 ve vybraných periodikách k proměně zpracování tématu Afriky?
3. Existují v těchto periodikách ustálené způsoby reprezentace Afriky?
4. Může v této reprezentaci docházet ke konstruování stereotypů?
5. Jak velký prostor Reflex a Týden fotografiím s africkou tematikou na svých stránkách věnují?

Využitím metody kvantitativní obsahové analýzy jsme dospěli k závěru, že časopisy Týden a Reflex ve sledovaném období (v roce 2005 a 2009) vizuálně reprezentovaly Afriku a Afričany následujícím způsobem. Z celkového množství 255 zkoumaných fotografií se na 86 snímcích objevil běžný život a stejný výskyt zaznamenaly i stavby. Bližší charakteristiku těchto motivů uvádím v kapitole 5.1.6. Dále sledovaná periodika na svých stránkách zobrazovala africké děti (50 snímků), emoce (48 snímků), chudobu (42 snímků), způsob obživy Afričanů (36 snímků), politické dění (34 snímků), bělochů (34 snímků), dav (32 snímků), nemoc (25 snímků), přírodu (25 snímků), zvířata (23 snímků), zábavu (23 snímků), rituály (22 snímků) a uniformy (22 snímků). Násilí (17 snímků), pomoc Africe (15 snímků) a tržiště (11 snímků) se ke čtenáři Týdne a Reflexu dostávaly nejméně často. Výše uvedeným textem odpovídáme na první výzkumnou otázku.

Rok 2009 byl ve srovnání s rokem 2005 z hlediska reprezentace Afriky na stránkách Týdne a Reflexu charakteristický proměnou zpracování tématu Afriky a znatelným poklesem množství fotografií s africkou tematikou v obou periodikách. Tato dvě fakta jsou dominantním zjištěním v odpovědi na druhou výzkumnou otázku. Týden v roce 2005 otiskl 85 fotografií, kdežto v roce 2009 pouze 23 fotografií. Rozhovor s fotografem Petrem Podaným z Týdne¹⁹ objasnil, že důvodem výrazného úbytku

¹⁹ Rozhovor s redaktorem rubriky Svět Petrem Podaným z časopisu Týden, Praha: 1. dubna 2011.

snímků v roce 2009 byl přesun Petra Podaného z redakce tištěného Týdne do redakce online verze Týden.cz. Stejně hluboký pokles počtu fotografií nicméně nastal v roce 2009 také v Reflexu. Ten v tomto roce otiskl 44 fotografií, zatímco v roce 2005 to bylo 103 fotografií. Ať už byly důvody poklesu počtu fotografií v Reflexu v roce 2009 jakékoliv, tento výrazný úbytek svědčí o menší atraktivitě tématu. Otázkou je, zda jde o menší atraktivitu tématu mezi čtenáři, nebo spíše o nezáměr redaktorů zabývat se děním v Africe.

V Týdnu v roce 2009 došlo oproti roku 2005 k proměně zpracování tématu Afriky především u nejčastěji se vyskytujících motivů. V roce 2005 se totiž v Týdnu nejčastěji objevoval běžný život, politické dění a emoce, kdežto v roce 2009 převládaly motivy chudoba, politické dění a stavby. V rámci nejdřívější se objevujících motivů se v obou letech shodně objevovala nemoc, pomoc Afriky a tržiště. V roce 2005 se nejdřívěji objevil ještě motiv násilí, kdežto v roce 2009 byl tento motiv nahrazen motivem bělochů. V Reflexu se způsob reprezentace Afriky u nejčastěji se vyskytujících motivů oproti roku 2005 nezměnil. Opět se objevil běžný život, stavby a děti jako tři dominující motivy fotografií. Nejdřívěji se objevujícím motivem bylo v obou letech politické dění. V roce 2005 se dále objevil motiv tržiště a uniformy, který v roce 2009 nahradily motivy násilí a nemoci.

Analýzou celkového počtu fotografií jsme došli k závěru, že v časopisech Týden a Reflex existují některé ustálené způsoby reprezentace Afriky, které mohou vést ke konstruování stereotypů. Za tyto klíčové motivy považujeme zobrazování běžného života, afrických staveb a dětí. Tímto závěrem odpovídáme na třetí výzkumnou otázku.

Zobrazování běžného života Afričanů, kdy jen tak spokojeně posedávají na ulici nebo zajišťují chod svojí skromné domácnosti, může vést ke konstrukci pozitivního stereotypu Afričanů jako nenáročných lidí, kterým ke spokojenému životu stačí málo. Přitom v Africe nežijí pouze lidé s nízkým životním standardem. Reflex tento stereotyp podporuje častějším zobrazováním chudých lidí. Nejčastěji sice obě periodika zobrazovala střední třídu, nicméně Týden v tomto směru reprezentoval Afriku racionálněji, protože po střední třídě zobrazoval nejčastěji elity. Důvodem, proč Reflex zobrazoval chudé častěji než elity, by mohl být hlavní fotograf časopisu Jan Šibík, který se specializuje na fotografování závažných témat a často velmi pohnutých příběhů. Časté zobrazování mužů na úkor žen by mohlo signalizovat, že čeští fotografové a editoři vnímají ženy v Africe jako podřadné a méně důležité bytosti. Přitom společnost v Africe je různorodá a mnoho mužů si žen váží a považuje je za rovnocenné partnerky.

Mezi další zajímavá zjištění patří skutečnost, že obě periodika na svých stránkách v drtivé většině ukazují postavy oděné západním způsobem, což čtenářům umožňuje vnímat Afriku jako civilizovaný svět. Afrika bývá ve sdělovacích prostředcích často zobrazována jako kontinent válek a bezpráví. Na obranu Týdne a Reflexu ale můžeme konstatovat, že ani jedno z periodik konstruování tohoto negativního stereotypu nepodporovalo, protože násilí se vyskytlo na zanedbatelném počtu snímků. Stejně tak se na stránkách obou periodik v malé míře objevila pomoc Africe, tudíž Reflex ani Týden nepodporovaly konstruování pozitivního stereotypu Afričanů jako hladových, milých chudáků, kteří natahují prázdné ruce směrem k západním státům. Na výše uvedených motivech deklaruji možnost konstruování pozitivních a negativních stereotypů a odpovídáme tak na čtvrtou výzkumnou otázku. O možnosti konstrukce stereotypů u dalších hojně se vyskytujících motivů afrických staveb a dětí uvažujeme v závěrečné pasáži tohoto textu.

Co se týká velikosti prostoru pro africká témata na stránkách obou časopisů, zjistili jsme, že fotografie v Týdnu i v Reflexu dosahovaly nejčastěji šířky více než jeden sloupec do maximální šířky $\frac{3}{4}$ strany A4, což odpovídá rozměru 7,1 – 16 cm šířky snímku. Týden oproti Reflexu fotografiím s africkou tematikou věnoval méně místa, protože druhý nejčastější rozměr snímku dosahoval šířky menší než jeden sloupec (2,9 – 7 cm šířky snímku). V Reflexu se tento rozměr téměř nevyskytl a časopis naopak otiskl více fotografií na jednu či dokonce dvě strany. Vzhledem k tomu, že Reflex je médium, které hojně využívá obraz, není zjištění, že Reflex věnoval africkým tématům více místa než Týden, nikterak překvapivé. Tímto konstatováním odpovídáme na poslední výzkumnou otázku. Jako doplňující zjištění dále uvádíme, že Týden na svých stránkách nejčastěji uveřejňoval agenturní snímky, Reflex naopak pro získání fotografie nejhojněji využíval služeb svých redakčních fotografů. Snímky s africkou tematikou se v Týdnu nejčastěji objevovaly v rubrice Svět a Reportáž, v Reflexu v rubrikách Reportáž, Genius loci a Vandr.

Abychom mohli zhodnotit možnost konstruování dalších stereotypů, bylo by vhodné pokračovat v hlubší analýze motivů stavby a děti, které se na fotografiích vyskytly spolu s běžným životem nejčastěji. Při kódování jsme totiž zaznamenali, že mezi stavbami se často objevovaly neomítnuté zděné domky, plechové přístřešky nebo hliněné chýše. Čeští čtenáři by tak sice Afriku nemuseli vnímat jako kontinent hliněných chatrčí se slaměnou střechou, kde cihla je neznámým stavebním prvkem, nicméně neupravenost staveb a jejich okolí by mohla ve čtenářích posilovat již zmíněný

stereotyp Afričanů jako lidí, kteří se spokojí s málem. Také jsme si všimli, že tato periodika zobrazují děti buď jako nemocné a podvyživené, nebo jako usměvavé, ale také špinavé a zanedbané. Jen na jediném snímku z 255 fotografií byly spokojené děti hrající si na školním hřišti. Tento způsob zobrazování může čtenáře vést ke konstrukci negativního stereotypu afrických dětí jako zaostalých a nevzdělaných, vzbuzujících lítost. Čtenáře sice bohužel přitáhne více negativní téma než pozitivní, nicméně bylo by dobré kromě informování o hladových dětech více psát také o tom, že můžou chodit do školy.

Aby bylo možné ověřit informace, které výzkum přinesl, doporučovali bychom práci dále rozšířit o kvalitativní zpracování rozhovorů s fotografy a editory, kteří zkoumané snímky fotografovali a vybírali k jednotlivým textům, a zjistit, zda při práci uvažovali o možnosti, že snímek povede ke vzniku stereotypu. Rozhovory se čtenáři, kteří dané snímky viděli, by mohly ukázat, zda v jejich myslích docházelo ke konstruování výše popsaných stereotypů. Rozhovory s Afričany by mohly nabídnout zajímavý a možná rozdílný pohled lidí, kteří mají s africkou realitou osobní zkušenost a tudíž nepovažují za skutečnost to, co o Africe nabízejí média.

Protože většina českého publika ale s Afrikou osobní zkušenost nemá, měli by se novináři snažit pracovat zodpovědně a Afriku nezobrazovat stereotypně, ale racionálně. Boření negativních a pozitivních stereotypů tedy závisí na novinářích. Budou-li o Africe psát a Afriku fotografovat novináři školení v rozvojové spolupráci a africké problematice, budou se vyhýbat takovému informování, které stereotypy o rozvojových zemích posiluje, a budou se v médiích snažit reflektovat nejen humanitární krize, ale také rozvojová témata. Novináři by tedy mohli pomoci změnit často negativní obraz Afriky v myslích české populace a nadchnout potenciální dárce pomoci a sponzory ochotné investovat do rozvoje Afriky.

Summary

The aim of the diploma thesis „Visual representation of Africa in magazine Týden and Reflex “ was to find out the ways of representing Africa in magazine Týden and Reflex in the years 2005 and 2009. A set of 255 photographs has been examined by means of quantitative content analysis.

In 2005 and 2009 Týden and Reflex most often depicted the everyday life in Africa, African buildings and the children. They also depicted emotions, poverty, livelihoods, political events, white men, crowds, illnesses, nature, animals, entertainment, rituals and uniforms. Violence, aid to Africa and marketplace were displayed the least frequently. Men were depicted more often than women. Western way of dressing was depicted more often than traditional clothes. Both magazines most frequently displayed middle class. The second most depicted themes differed. Poor people were more often depicted by Reflex, while elites were more frequently represented by Týden.

The processing of representing Africa has changed in both of these magazines during the reference period (2005 and 2009). There has been noted strong decrease in the number of photographs with African themes in Týden and Reflex in 2009. Týden published only 23 photographs with African themes, while in 2005 there were 85 photographs published. Reflex published only 44 photos in 2009, while there were 103 photographs published in 2005.

The survey confirmed that there were fixed ways of representing Africa – by the everyday life, African buildings and the children. These ways of representing Africa could lead to the constructing some stereotypes. Depicting the everyday life of Africans who are sitting in the streets or working in their poor households could form the positive stereotype of Africans as people who are modest and satisfied with the low standard of living. Displaying men more often than women could signalize that Czech photographers and editors perceive African women as some inferior human beings. Neither Týden nor Reflex supported constructing negative stereotype of Africa as a continent of wars and violence. These magazines did not even help to construct positive stereotype of Africans as hungry people who ask for help from Western countries. To be able to find out options for constructing other stereotypes, we suggest deeper analysis related to motives of the African buildings and the children. As a visual medium, Reflex provided the African photographs with more space than Týden did.

Použitá literatura

Tištěné zdroje:

BAUM Jiří. *Africkou divočinou : Autem z Prahy k mysu Dobré naděje*. Praha, 1933. 203 s.

BELL, Philip. Content Analysis of Visual Images. In VAN LEEUWEN, Theo; JEWITT, Carey. *Handbook of Visual Analysis*. London : SAGE Publications, 2002. s. 10-34. ISBN 0-7619-6476-2.

BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Brno : Barrister&Principal, 2001. 392 s. ISBN 80-85947-67-6.

EASTERLY, William. *Břímě bílého muže : Proč pomoc Západu třetímu světu selhává?* Praha : Academia, 2010. 454 s. ISBN 978-80-200-1776-5.

HANZELKA, Jiří; ZIKMUND, Miroslav. *Život snů a skutečnosti : 50 otázek po 50 letech*. Praha : PRIMUS, 1997. 192 s. ISBN 80-85625-78-4.

HANZELKA, Jiří; ZIKMUND Miroslav. *Legenda H+Z*. Brno : Jota, 2010. 356 s. ISBN 978-80-7217-785-1.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost : Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha : Portál, 2003. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

NOVÁČEK, Pavel. *Křižovatky budoucnosti : Směřování k udržitelnému rozvoji a globálnímu řízení*. Praha : G plus G, 1999. 281 s. ISBN 80-86103-27-7.

PICKERING, M. *Stereotyping : The Politics of Representation*. New York : Palgrave Macmillan, 2001. 243 s. ISBN 0-333-77210-5.

SCHEUFLER, Pavel. *Galerie c.k. fotografů*. Praha : Grada Publishing, 2001. 244 s. ISBN 80-247-9044-0.

SCHULZ, Winfried, et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2. vydání. Praha : Karolinum, 2004. 149 s. ISBN 80-246-0927-8.

SKOKAN, Ladislav. *Afrika : Sociogeografický přehled*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2007. 122 s. ISBN 978-80-7044-838-0.

SZTOMPKA, Piotr. *Vizuální sociologie : Fotografie jako výzkumná metoda*. Praha : Slon, 2007. 168 s. ISBN 978-80-86429-77-9.

TODOROVOVÁ, Jiřina. *Enrique Stanko Vráz : Záhadný cestovatel a fotograf*. Praha : Národní muzeum, 2006. 184 s. ISBN 80-7036-183-2.

TODOROVOVÁ, Jiřina. *Fotografická pozůstalost cestovatele Bedřicha Machulky : Katalog negativů*. Praha : Národní muzeum, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7036-236-5.

TODOROVÁ, Jiřina. Fotografie českých cestovatelů z Egypta v Náprstkově muzeu. In *Objevování země na Nilu*. Praha : Národní muzeum, 2008. s. 51-52. ISBN 978-80-7036-245-7.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha : Portál, 2006. 191 s. ISBN 80-7367-096-8.

TRAMPOTA, Tomáš; VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. Praha : Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

VÁGNER, Josef. *Afrika : Život a smrt zvířat*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1987. 229 s.

VÁGNER, Josef. *Afrika : Ráj a peklo zvířat*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1990. 221 s.

Elektronické zdroje:

BARTÁK, Miroslav. Trendy a výzvy současné rozvojové spolupráce. In *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc : Příručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů*. Praha : Člověk v tísni, 2007. s. 9-17. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/download/skripta_rozvojovka_student.pdf>. ISBN 978-80-86961-31-6.

JELÍNEK, Petr, et al. Humanitární pomoc a média. In *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc : Příručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů*. Praha : Člověk v tísni, 2007. s. 18-23. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/download/skripta_rozvojovka_student.pdf>. ISBN 978-80-86961-31-6.

KAPLAN, Michal, et al. Základy rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. In *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc : Příručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů*. Praha : Člověk v tísni, 2007. s. 3-8. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/download/skripta_rozvojovka_student.pdf>. ISBN 978-80-86961-31-6.

MRAČKOVÁ, Jana, et al. Rozvojové země v médiích. In *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc : Příručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů*. Praha : Člověk v tísni, 2007. s. 24-30. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/download/skripta_rozvojovka_student.pdf>. ISBN 978-80-86961-31-6.

PRÁŠIL, Václav. *Jak pomáhat zhrouceným státům?* [online]. Asociace pro mezinárodní otázky. 30.11.2005 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/jak-pomahat-zhroucenym-statum.html>>.

TEJKALOVÁ, Alice. Mediální stereotypy o rozvojových zemích. In *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc : Příručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů*. Praha : Člověk v tísni, 2007. s. 34-35. Dostupné z WWW: <http://www.rozvojovka.cz/download/skripta_rozvojovka_student.pdf>. ISBN 978-80-86961-31-6.

THOMPSON, T. Jack. *Images of Africa : Missionary photography in the Nineteenth Century : An Introduction* [online]. Copenhagen : University of Copenhagen, 2004. 24 s. Příležitostná práce. University of Copenhagen, Centre of African Studies. Dostupné z WWW: <http://www.teol.ku.dk/cas/research/publications/occ_papers/occ_thompson.pdf/>. ISBN 87-91121-13-2. [cit. 2011-03-10].

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT. *Democracy Index 2010* [online]. Economist Intelligence Unit: c2011, aktualizováno 2010-12-06 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf>.

FREEDOM HOUSE. *Map of Freedom 2011* [online]. Freedom House: c2011, aktualizováno 2010-12-23 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.freedomhouse.org/images/File/fiw/FIW_2011_MOF_Final.pdf>.

THE FUND FOR PEACE. *Failed states index* [online]. The Fund for Peace: c2011, aktualizováno 2011-03-10 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2010>>.

THE WORLD BANK. *Country and Lending Groups* [online]. The World Bank: c2011, aktualizováno 2011-02-08 [cit. 2011-02-08]. Dostupné z WWW: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups#Sub_Saharan_Africa>.

UNDP. *Human Development Reports* [online]. UNDP: c2011, aktualizováno 2011-03-10 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/>>.

UN-OHRLLS. *Least developed countries : Criteria for identification of LDCs* [online]. UN-OHRLLS: c2011, aktualizováno 2011-01-10 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/59/>>.

UN-OHRLLS. *Least developed countries : Country profiles* [online]. UN-OHRLLS: c2011, aktualizováno 2011-01-10 [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/62/>>.

ČASOPISOVÝ PORTÁL. *Týden* [online]. Časopisový portál: c2009, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.casopisovy-portal.cz/casopis/tyden>>.

ČASOPISOVÝ PORTÁL. *Reflex* [online]. Časopisový portál: c2009, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.casopisovy-portal.cz/casopis/reflex>>.

PERIODIK. *Časopis Týden* [online]. Periodik: c2010, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.periodik.cz/predplatne/casopis.php?akce=titul&titul=9072>>.

PERIODIK. *Časopis Reflex* [online]. Periodik: c2010, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.periodik.cz/predplatne/casopis.php?form=search&q=Reflex>>.

RINGIER AXEL SPRINGER. *Reflex* [online]. Ringier Axel Springer CZ a.s.: c2011, aktualizováno 2010-12-29 [cit. 2010-12-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.ringier.cz/clanek/39/reflex>>.

Ostatní zdroje:

BARTŮŇKOVÁ, Tereza. *Reprezentace Vietnamců v českém tisku*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2009. 101 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Tomáš Trampota, Ph.D.

Rozhovor s fotografem a žurnalistou Janem Svatošem, Praha: 20. března 2011.

Rozhovor s redaktorem rubriky Svět Petrem Podaným z časopisu Týden, Praha: 1. dubna 2011.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotografie s africkou tematikou v Týdnu 2005 (miniatury fotografií)

Příloha č. 2: Fotografie s africkou tematikou v Týdnu 2009 (miniatury fotografií)

Příloha č. 3: Fotografie s africkou tematikou v Reflexu 2005 (miniatury fotografií)

Příloha č. 4: Fotografie s africkou tematikou v Reflexu 2009 (miniatury fotografií)

Příloha č. 5: Výskyt jednotlivých motivů v Týdnu a Reflexu v letech 2005 a 2009 (grafy)

Příloha č. 6: Výskyt jednotlivých proměnných ve sledovaných týdenících (tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: Fotografie s africkou tematikou v Týdnu 2005 (miniatury fotografií)

10-2005 Všeho s mírou1.JPG

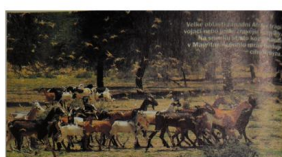
10-2005 Všeho s mírou2.JPG

11-2005 Modré přilby vracejí útok...

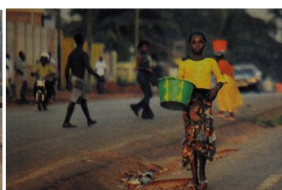
11-2005 Modré přilby vracejí útok...

11-2005 Zkáza přicházející z nebe...

11-2005 Zkáza přicházející z nebe...

11-2005 Zkáza přicházející z nebe2...

1-2005 Somálsko1.JPG

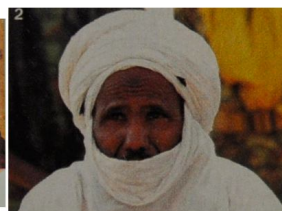
1-2005 Somálsko2.JPG

1-2005 Somálsko3.JPG

12-2005 Otroci zůstanou otroky1....

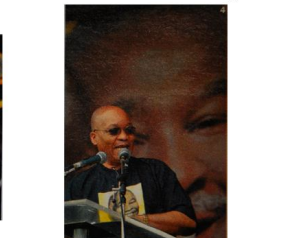
12-2005 Otroci zůstanou otroky2

12-2005 Tady jsou běloši vítáni1.J...

12-2005 Tady jsou běloši vítáni2.J...

13-2005 Neukojitelný hlad poslanc...

17-2005 Kadáfí1.JPG

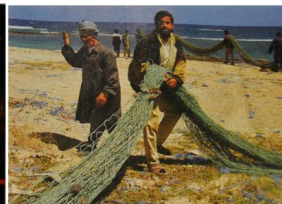
17-2005 Kadáfí10.JPG

17-2005 Kadáfí11.JPG

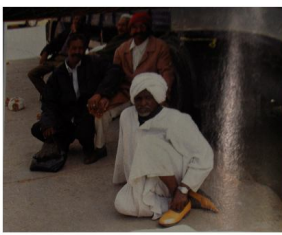
17-2005 Kadáfí12.JPG

17-2005 Kadáfí2.JPG

17-2005 Kadáfí3.JPG

17-2005 Kadáfí4.JPG

17-2005 Kadáfí5.JPG

17-2005 Kadáfí6.JPG

17-2005 Kadáfí7.JPG

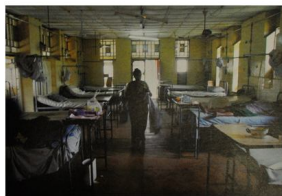
17-2005 Kadáfí8.JPG

17-2005 Kadáfí9.JPG

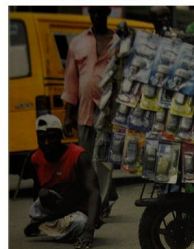
20-2005 Genocida před večerí.JPG

22-2005 Lagos1.JPG

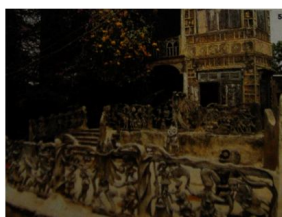
22-2005 Lagos10.JPG

22-2005 Lagos2.JPG

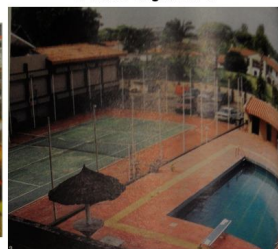
22-2005 Lagos3.JPG

22-2005 Lagos4.JPG

22-2005 Lagos5.JPG

22-2005 Lagos8.JPG

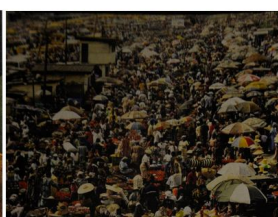
22-2005 Lagos9.JPG

22-2005 Zkrachovalé město Lago...

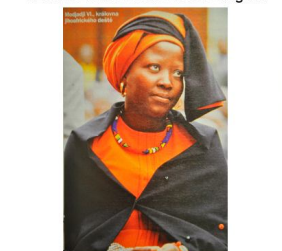
22-2006 Lagos6.JPG

22-2007 Lagos7.JPG

23-2005 Svět křesťanských misí v...

26-27 Královna do deště.JPG

26-27 Velký úklid prezidentova sm...

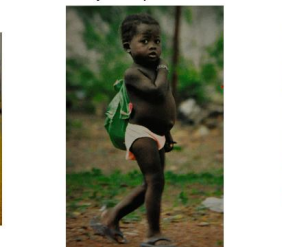
26-27 Velký úklid prezidentova sm...

26-27 Velký úklid prezidentova sm...

26-27-2005 Do kotle nebo do Afri...

26-27-2005 Do kotle nebo do Afri...

3-2005 V Súdánu o válku méně.J...

32-2005 Nejistota a krev po mrtví j...

32-2005 Z funusu do exilu1.JPG

32-2005 Z funusu do exilu2.JPG

35-2005 Sloní odsun.JPG

36-2005 Mraky nad Taylorem.JPG

37-2005 Konec bílých kulaků.JPG

38-2005 Hanebné zvrátky.JPG

41-2005 Popelka s kopačkami1.J...

41-2005 Popelka s kopačkami2.J...

42-2005 Bohové jsou šílení.JPG

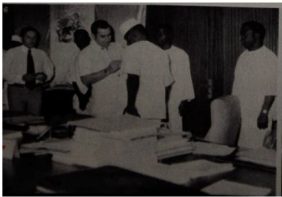
43-2005 Dobročinnosti se někdy ...

47-2005 Černá železná lady.JPG

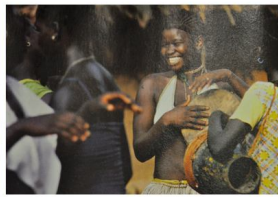
47-2005 Český zubař v tropickém ...

47-2005 Český zubař1.JPG

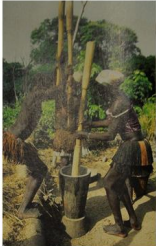
47-2005 Český zubař2.JPG

47-2005 Český zubař3.JPG

47-2005 Český zubař4.JPG

47-2005 Český zubař5.JPG

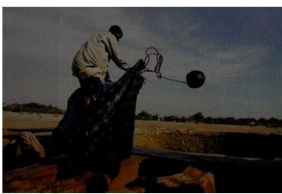
49-2005 Ropou zaplacená nesmrt...

50-2005 Rozlomená bílá hvězda1....

50-2005 Rozlomená bílá hvězda2....

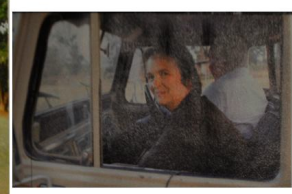
50-2005 Rozlomená bílá hvězda3...

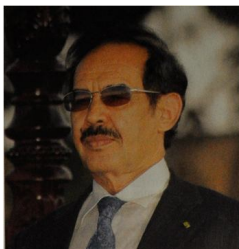
51-52 Zimbabwe 10.JPG

51-52 Zimbabwe 8.JPG

51-52 Zimbabwe 9.JPG

32-2005 Z funusu do exilu1.JPG

32-2005 Z funusu do exilu2.JPG

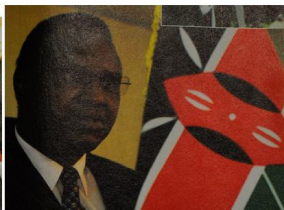
35-2005 Sloní odsun.JPG

36-2005 Mraky nad Taylorem.JPG

37-2005 Konec bílých kulaků.JPG

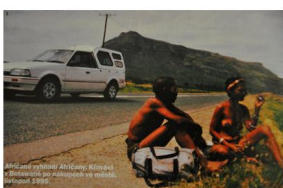
38-2005 Hanebné zvrátky.JPG

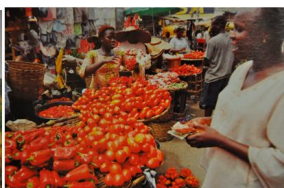
41-2005 Popelka s kopačkami1.J...

41-2005 Popelka s kopačkami2.J...

42-2005 Bohové jsou šílení.JPG

43-2005 Dobročinnosti se někdy ...

47-2005 Černá železná lady.JPG

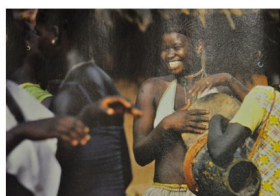
47-2005 Český zubař v tropickém ...

47-2005 Český zubař1.JPG

47-2005 Český zubař2.JPG

47-2005 Český zubař3.JPG

47-2005 Český zubař4.JPG

47-2005 Český zubař5.JPG

49-2005 Ropou zaplacená nesmrt...

50-2005 Rozlomená bílá hvězda1....

50-2005 Rozlomená bílá hvězda2....

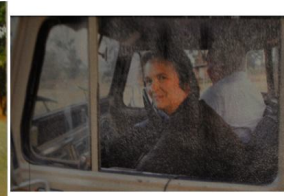
50-2005 Rozlomená bílá hvězda3...

51-52 Zimbabwe 10.JPG

51-52 Zimbabwe 8.JPG

51-52 Zimbabwe 9.JPG

51-52 Zimbabwe1.JPG

51-52 Zimbabwe2.JPG

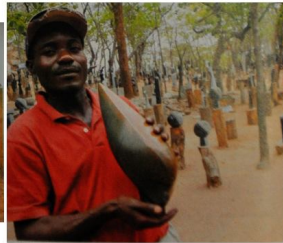
51-52 Zimbabwe3.JPG

51-52 Zimbabwe4.JPG

51-52 Zimbabwe5.JPG

51-52 Zimbabwe6.JPG

51-52 Zimbabwe7.JPG

7-2005 Smrt černého dinosaura3....

7-2005 Smrt česného dinosaura2....

7-2005 Uprchlíci hnaní pískem.JPG

8-2005 Afrika v zasněženém Berlíně...

8-2005 Čistič politického chléva.J...

9-2005 Mugabe se pojistil.JPG

Příloha č. 2: Fotografie s africkou tematikou v Týdnu 2009 (miniatury fotografií)

10-2009 Do poslední krve.JPG

10-2009 Šaríja, somálské řešení.J...

12-2009 Nápravná znásilňování.J...

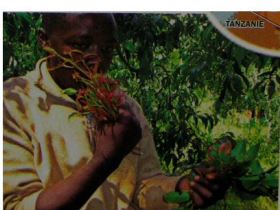
17-2009 Když peníze rostou na st...

23-2009 Zákony, nic pro nás.JPG

26-27-2009 Byznys se zeleným žv...

26-27-2009 Byznys2.JPG

26-27-2009 Byznys3.JPG

26-27-2009 Byznys4.JPG

3-2009 Klacky pod nohama zulusk...

33-2009 Dálava liberijských nadějí...

33-2009 Dálava liberijských nadějí...

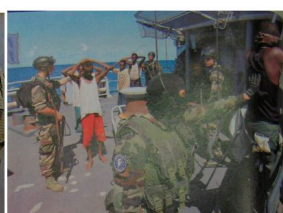
33-2009 Dálava liberijských nadějí...

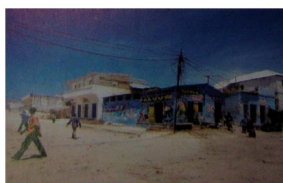
39-2009 Krize zabije tisíce dětí.JPG

40-2009 Venku stojí nějaký Číňan....

42-2009 Piráti, mafie a jedy.JPG

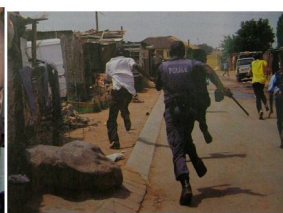
42-2009 Piráti, mafie a jedy2.JPG

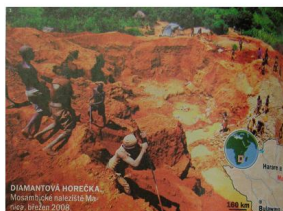
42-2009 Piráti.JPG

43-2009 Když pichne včelička.JPG

44-2009 Kajda se chystá na fotbal...

46-2009 Diamantové inferno.JPG

47-2009 Na slony s chilli.JPG

6-2009 Fotbal za ropu.JPG

Příloha č. 3: Fotografie s africkou tematikou v Reflexu 2005 (miniatury fotografií)

11-2005 V Makambě 2.JPG

11-2005 V Makambě1.JPG

15-2005 Kupuje velbloudy2.JPG

15-2005 Kupte velbloudy.JPG

15-2005 Stařec3.JPG

15-2005 Stařec a jeho Afrika.JPG

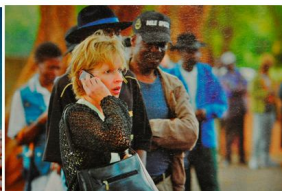
15-2005 Stařec1.JPG

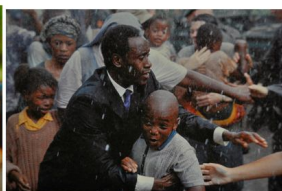
15-2005 Stařec2 .JPG

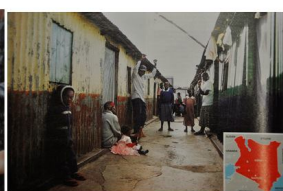
15-2005 Stařec4.JPG

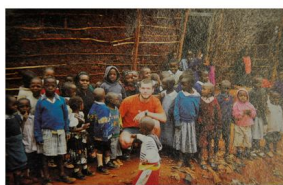
15-2005 Stařec5.JPG

18-2005 Hotel Rwanda.JPG

18-2005 V Nairobi1.JPG

18-2005 V Nairobi2.JPG

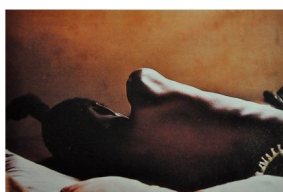
22-2005 Děti jako smetí1.JPG

22-2005 Děti jako smetí10.JPG

22-2005 Děti jako smetí11.JPG

22-2005 Děti jako smetí12.JPG

22-2005 Děti jako smetí13.JPG

22-2005 Děti jako smetí2.JPG

22-2005 Děti jako smetí3.JPG

22-2005 Děti jako smetí6.JPG

22-2005 Děti jako smetí6.JPG.JPG

22-2005 Děti jako smetí7.JPG

22-2005 Děti jako smetí8.JPG

22-2005 Děti jako smetí9.JPG

25-2005 Odpustte nám dluhy1.JPG

25-2005 Odpustte nám dluhy2.JPG

26-2005 Genius loci1.JPG

26-2005 Genius loci2.JPG

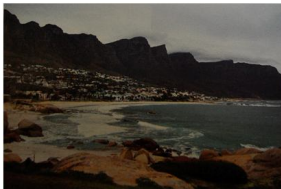
26-2005 Genius loci3.JPG

26-2005 Genius loci4.JPG

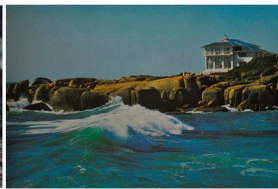
26-2005 Genius loci5.JPG

26-2005 Genius loci6.JPG

26-2005 Genius loci7.JPG

26-2005 Genius loci8.JPG

26-20059 Genius loc.JPG

27-2005 V Ogongu1.JPG

27-2005 V Ogongu2.JPG

29-2005 Sangoma1.JPG

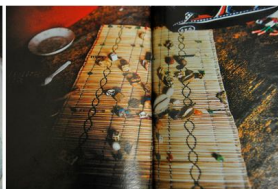
29-2005 Sangoma2.JPG

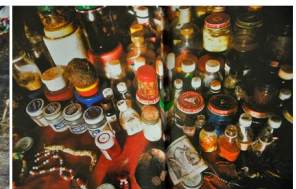
29-2005 Sangoma3.JPG

29-2005 Sangoma4.JPG

29-2005 Sangoma5.JPG

29-2005 Sangoma6.JPG

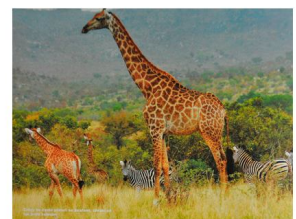
30-2005 Safari, první polibek.JPG

30-2005 Safari1.JPG

30-2005 Safari2.JPG

30-2005 Safari3.JPG

30-2005 Safari4.JPG

30-2005 Safari5.JPG

30-2005 Safari6.JPG

30-2005 Safari7.JPG

30-2005 Safari8.JPG

31-2005 Šarm1.JPG

31-2005 Šarm2.JPG

31-2005 Šarm3.JPG

31-2005 Šarm4.JPG

31-2005 Šarm5.JPG

31-2005 Šarm6.JPG

31-2005 Šarm7.JPG

31-2005 Šarm8.JPG

34-2005 V Alabě1.JPG

34-2005 V Alabě2.JPG

35-2005 Centrum Johannesburgu1...

35-2005 Centrum Johannesburgu2...

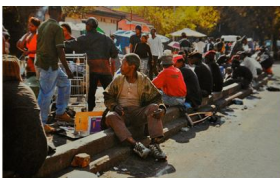
35-2005 Centrum Johannesburgu3...

35-2005 Centrum Johannesburgu4...

35-2005 Centrum Johannesburgu5...

35-2005 Centrum Johannesburgu6...

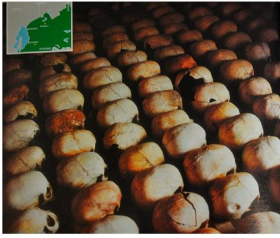
35-2005 Centrum Johannesburgu7...

35-2005 Centrum Johannesburgu8...

35-2005 Centrum Johannesburgu9...

36-2005 Slzy, které tečou dovnitř....

36-2005 Slzy2.JPG

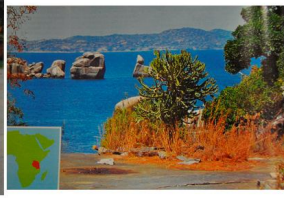
36-2005 Slzy3.JPG

36-2005 Slzy4.JPG

36-2005 Slzy5.JPG

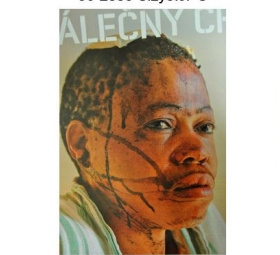
4-2005 V Musomé.JPG

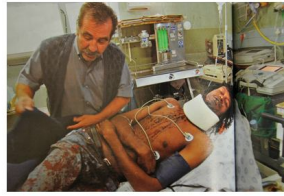
4-2005 V Musomé2.JPG

44-2005 V Hemel-en-Aarde.JPG

46-2005 Válečný chirurg1.JPG

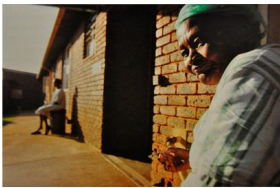
46-2005 Válečný chirurg10.JPG

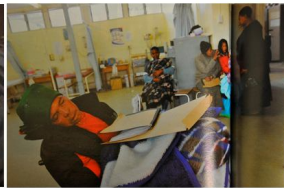
46-2005 Válečný chirurg2.JPG

46-2005 Válečný chirurg3.JPG

46-2005 Válečný chirurg4.JPG

46-2005 Válečný chirurg5.JPG

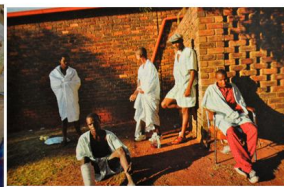
46-2005 Válečný chirurg6.JPG

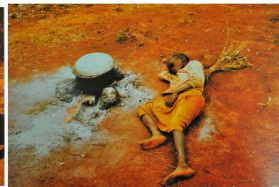
46-2005 Válečný chirurg7.JPG

46-2005 Válečný chirurg8.JPG

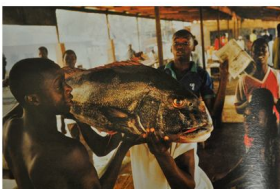
46-2005 Válečný chirurg9.JPG

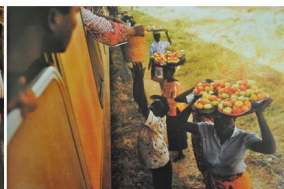
47-2005 Humanita, nebo humanita...

47-2005 Humanita2.JPG

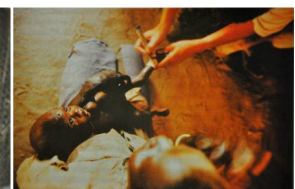
47-2005 Humanita3.JPG

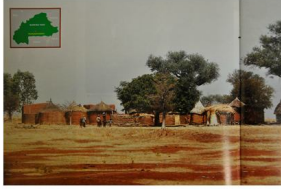
47-2005 Humanita4.JPG

47-2005 Humanita5.JPG

47-2005 Humanita6.JPG

50-2005 Sahel znamenával břeh1....

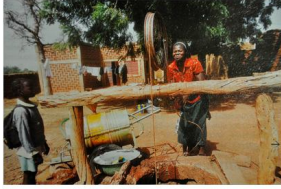
50-2005 Sahel znamenával břeh2....

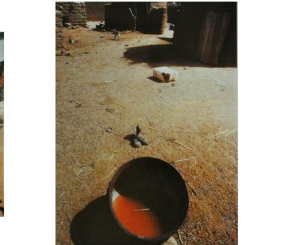
50-2005 Sahel znamenával břeh3....

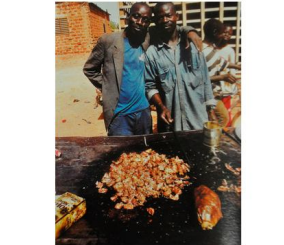
50-2005 Sahel znamenával břeh4....

50-2005 Sahel znamenával břeh5....

50-2005 Sahel znamenával břeh6....

50-2005 Sahel znamenával břeh7....

Příloha č. 4: Fotografie s africkou tematikou v Reflexu 2009 (miniatury fotografií)

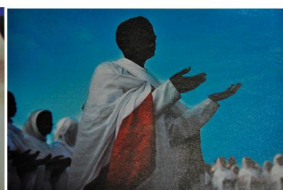
11-2009 Náš prezident není vrah....

11-2009 Křest tisíců1.JPG

11-2009 Křest tisíců2.JPG

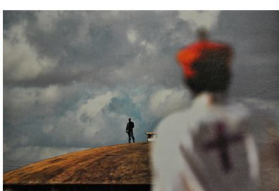
11-2009 Křest tisíců3.JPG

11-2009 Křest4.JPG

11-2009 Křest5.JPG

11-2009 Křest6.JPG

11-2009 Křest7.JPG

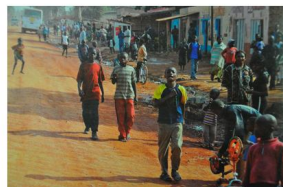
19-2009 Charita nebo kýč3.JPG

19-2009 Charita, nebo kýč1.JPG

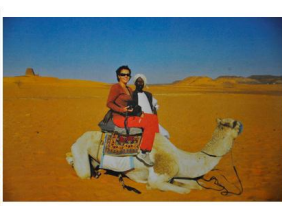
19-2009 Charita, nebo kýč2.JPG

20-2009 Děti s ďáblem v těle1.JPG

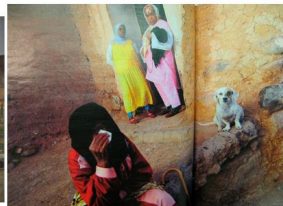
20-2009 Děti s ďáblem v těle2.JPG

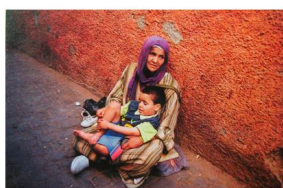
25-2009 Velkoměsto v písku1.JPG

25-2009 Velkoměsto v písku2.JPG

28-2009 Medína2.JPG

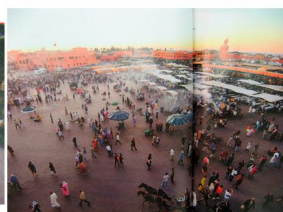
28-2009 Medína3.JPG

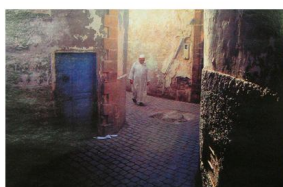
28-2009 Medína4.JPG

28-2009 Medína5.JPG

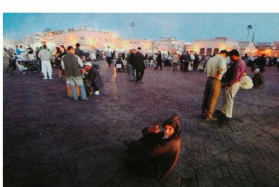
28-2009 Medína6.JPG

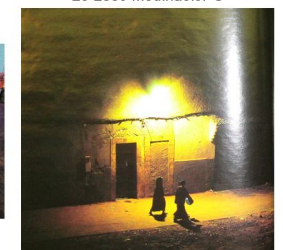
28-2009 Medína7.JPG

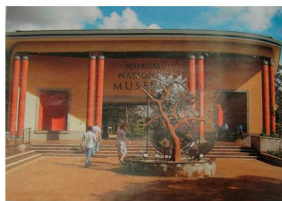
28-2009 Medína8.JPG

28-2009 Medína9.JPG

28-2009 Stopařův průvodce po M...

30-2009 Střední třída v nedohledn...

30-2009 Střední třída v nedohledn...

30-2009 Střední třída v nedohledn...

33-2009 Z výsluní na dno1.JPG

33-2009 Z výsluní na dno2.JPG

39-2009 Země, kde se neválič1.J...

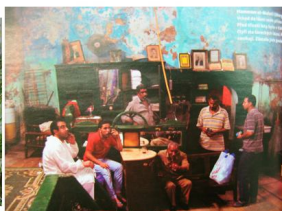
39-2009 Země, kde se neválič2.J...

43-2009 Středověk v džungli1.JPG

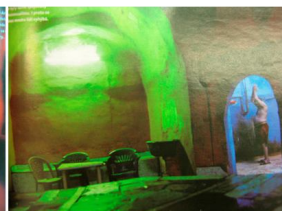
43-2009 Středověk v džungli2.JPG

44-2009 Lázně2.JPG

44-2009 Lázně3.JPG

44-2009 Lázně4.JPG

44-2009 Lázně5.JPG

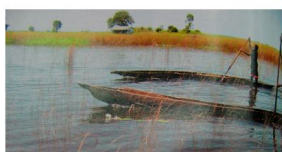
44-2009 Lázně6.JPG

44-2009 Lázně7.JPG

44-2009 Poslední lázně Orientu1.J...

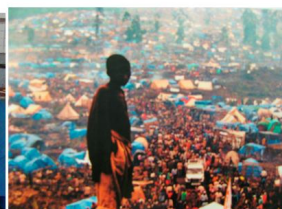
47-2009 Žáci v práci1.JPG

47-2009 Žáci v práci2.JPG

47-2009 Žáci v práci3.JPG

50-2009 Rwanda, 15 let poté.JPG

Příloha č. 5: Výskyt jednotlivých motivů v Týdnu a Reflexu v letech 2005 a 2009 (grafy)

